

Update.

Inhoud

Redactioneel

- 3 IASB dient teveel heren met zijn nieuwe impairmentvoorstellen

Accounting

- 5 IASB publiceert nieuwe voorstellen over het nemen van verliezen op verstrekte kredieten
- 9 Aangepaste handreiking voor de toepassing van IAS 19R in de Nederlandse pensioensituatie
- 12 Pensioenverplichtingen onder NL GAAP: RJ 271.3 nader beschouwd
- 16 Opvallend besluit IASB inzake hedge accounting
- 18 Update project IASB inzake opbrengstverantwoording
- 22 10 vragen over share-based payments aan personeel

Assurance

- 28 Praktijkhandreiking NBA: Gevolgen van uitbesteding aan uitvoeringsorganisaties voor de accountantscontrole bij decentrale overheden

Overheid en non-profit

- 33 Schatkistbankieren door decentrale overheden
- 36 Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

IASB dient te veel heren met zijn nieuwe impairmentvoorstellen

Stel een onderneming verstrekt een krediet voor 3 jaar en rekent daarbij met een renteopslag van 300 basispunten (3%) boven Euribor. De kredietwaardigheid van de debiteur is goed geanalyseerd en de opslag is marktconform. Is het nu logisch om onmiddellijk een verlies te nemen vanwege het verstrekken van dit krediet? Een zogenaemde *day one loss*? Nee, zeggen de huidige boekhoudregels want de vordering is tegen marktconforme condities vastgesteld. Onmiddellijk een verlies nemen leidt tot onderwaardering van de vordering en is overvoorzichtig. Ja, zegt de IASB (opsteller van IFRS) in een recent voorstel, want het draagt bij aan de stabiliteit van het financiële systeem. Immers, kredietverliezen worden op deze manier eerder genomen waardoor er een 'potje' ontstaat.

Dit voorbeeld laat zien dat de onlangs door de IASB gepubliceerde voorstellen over het nemen van kredietverliezen op uitgegeven leningen en vorderingen een belangrijk doel voorbijshieten: het geven van zinvolle informatie aan de gebruikers van de jaarrekening. En laat dit nu net het hoofddoel van de IASB zijn.

Het probleem is dat de IASB een Bijbelse waarschuwing in de wind slaat en dat is nooit verstandig. De IASB wil te veel heren dienen. De G20, die vooral gelijkheid wil tussen US-GAAP en IFRS. Het Bazelse Comité van banktoezichthouders, dat het liefst ziet dat verwachte kredietverliezen zo vroeg mogelijk worden genomen, zodat er al een flinke pot staat op het moment dat slechte tijden aanbreken. Boekhoudregels zouden volgens Basel *anticyclisch* moeten werken. In goede tijden 'potjes' vormen en deze in slechte tijden benutten. In de kern zien we hier de aloude Nederlandse VAR (Voorziening Algemene Risico's) terugkeren. Ook deze voorziening had de stabiliteit van het financiële systeem ten doel. In die zin lijkt de geschiedenis zich te herhalen.

Zijn de heren nu tevreden met deze dienstverlening door de IASB? Nou nee. De Amerikanen (FASB) zijn onder zware druk van de Federal Reserve hun eigen weg gegaan en stellen nu voor dat alle verwachte kredietverliezen in één keer moeten worden genomen. Verstrek je een 30-jarige lening, dan moet je 30 jaar vooruit kijken in de glazen bol en alle verwachte verliezen in één keer nemen. De moeder van alle voorzichtigheid dus.

Het Bazelse Comité is ook ontevreden want dat ziet het liefst dat de IASB de voorzichtige route van de FASB volgt. Maar volgens de IASB hoef je maar één jaar vooruit te kijken *tenzij* de kredietwaardigheid van een vordering significant verslechtert. En daarmee blijft IFRS 'procyclisch' want significante verslechtingen treden natuurlijk op in tijden zoals deze.

Het streven naar financiële stabiliteit moet echter niet worden opgelost door het aanpassen van boekhoudregels maar door strenge, door toezichthouders, opgelegde solvabiliteitseisen. Laat de boekhoudregels maar gericht zijn op het geven van nuttige en relevante informatie aan de analisten en andere gebruikers van de jaarrekening. Deze groep van heren dienen is al lastig genoeg. De grootste verliezers van deze voorstellen zijn echter de 'gewone ondernemingen' (niet-financiële instellingen). Die worden nu geconfronteerd met operationeel moeilijk uitvoerbare regels, die ook nog eens indruisen tegen de realiteit van transacties en die een oplossing zouden moeten zijn voor een vermeend probleem (het 'te laat' nemen van kredietverliezen door banken) waaraan ze part noch deel hebben gehad.

Voor een verdere inhoudelijke bespreking van deze voorstellen verwijs ik u graag naar het artikel van mijn hand in deze Update.

prof. dr. Ralph ter Hoeven RA

Accounting

IASB publiceert nieuwe voorstellen over het nemen van verliezen op verstrekte kredieten

In maart 2013 bracht de IASB Exposure Draft ED/2013/3 uit genaamd: 'Financial Instruments: Expected Credit Losses'. Deze ED is een vervolg op al eerder gedane voorstellen van de IASB tot verbetering van de regels over het nemen van kredietverliezen op financiële vorderingen. Deze eerdere ED's verschenen in november 2009 en januari 2011. De reden dat de IASB andermaal met een voorstel (en geen definitieve standaard) komt heeft te maken met het feit dat het project gezamenlijk wordt uitgevoerd met de FASB, de Amerikaanse regelgever. In het streven om consensus met de FASB te bereiken zijn de eerdere voorstellen weer zodanig veranderd dat de IASB gemeend heeft andermaal een ED uit te brengen. In dit artikel vatten we de belangrijkste inhoudelijke ontwikkelingen van deze ED samen.

De Exposure Draft (ED) is een uitvloeisel van de gebeurtenissen tijdens de kredietcrisis en in het bijzonder een opvolging van een van de aanbevelingen van de door de IASB en FASB in 2008 opgerichte Financial Crisis Advisory Group (FCAG). Deze FCAG, waarin beurs- en banktoezichthouders een voorname plaats innamen, verwoordde een destijds veel gehoord kritiekpunt op IFRS, namelijk dat het toepassen van IAS 39 leidt tot het te laat (*too late*) en te weinig (*too little*) nemen van kredietverliezen. IAS 39 kent een zogenoemd Incurred Loss Model (ILM) waarbij pas een kredietverlies genomen wordt als een loss event (zoals wanbetaling) is opgetreden ('incurred'). Volgens de FCAG zou er naar mogelijkheden moeten worden gezocht om het Incurred Loss Model te veranderen in een Expected Loss Model (ELM) waarin meer rekening wordt gehouden met toekomstige kredietverliezen. Uiteraard speelt hier een impliciet oogmerk mee van het waarborgen van stabiliteit van het financiële systeem. Hoe meer verwachte verliezen er al worden ingeboekt, hoe minder het nadelige effect zal zijn op banken en verzekeraars als de economie wederom in een neergaande cyclus terecht komt en het aantal wanbetalingen toeneemt. De mate waarin deze

stabiliteitsdoelstelling gerealiseerd wordt in de nieuwe voorstellen heeft spanningen opgeleverd tussen de IASB en de FASB, waarover later meer. Het is de bedoeling dat de voorstellen opgenomen worden in de al bestaande maar nog niet afgeronde standaard over financiële instrumenten: IFRS 9.

Toepassingsgebied

De ED is van toepassing op alle financiële instrumenten die tegen geamortiseerde kostprijs worden gewaardeerd. Dit betekent dat ook een post als handelsdebiteuren in het toepassingsgebied gaat vallen. Ook leasevorderingen vallen in de scope van deze ED. Het is dus bepaald niet zo dat het effect van deze ED zich beperkt tot financiële instellingen. Ook financiële instrumenten die in de recente IFRS 9-voorstellen geclassificeerd worden als '*fair value through other comprehensive income*' (FVOCI), toezeggingen tot het verstrekken van leningen en financiële garantiecontracten zijn onderdeel van het toepassingsgebied van deze ED.

De verschillende stadia van de krediet(waardigheids)status van een financiële vordering

Het belangrijkste voorstel van de ED beslaat een model waarin de wijze van het bepalen van het verwachte kredietverlies afhankelijk is gesteld van de kredietwaardigheid van de lening. Het model laat zich als volgt weergeven:

Op basis van tabel 1 kan worden afgeleid dat het verstrekken van een normale lening waarin weinig kredietrisico begrepen is, begint in stadium 1. Desalniettemin moet ook op dit soort leningen onmiddellijk een kredietverlies worden genomen en wel ten bedrage van het verlies dat de komende 12 maanden wordt verwacht. Op de berekening van dit verlies komen we later terug. Een lening komt eventueel in stadium 2 als het kredietrisico op het financiële instrument significant is verhoogd sinds de eerste verwerking van het instrument. Alsdan zal het verwachte kredietverlies moeten worden bepaald op basis van de volledige resterende looptijd van de vordering. In stadium 3 is er inmiddels objectief bewijs van een opgetreden waardevermindering. Stadium 3 valt dus feitelijk samen met het huidige Incurred Loss Model van IAS 39. Het verschil tussen

Tabel 1: Impairmentmodel ED

Kredietwaardigheidsstatus vordering:		
Stadium 1	Stadium 2	Stadium 3
Bij aanvang geen objectief bewijs van een waardevermindering	Bij een significante verhoging kredietrisico gedurende looptijd	Bij objectief bewijs van een waardevermindering zowel bij aanvang of gedurende looptijd
Verwerking verwachte kredietverliezen:		
Verwacht kredietverlies voor de komende 12 maanden	Verwacht kredietverlies op basis van volledige levensduur	Verwacht kredietverlies op basis van volledige levensduur
Verwerking Interestopbrengst:		
Op basis van geamortiseerde kostprijs zonder kredietverliezen (brutokostprijs)	Op basis van geamortiseerde kostprijs zonder kredietverliezen (brutokostprijs)	Op basis van geamortiseerde kostprijs na aftrek van kredietverliezen (nettokostprijs)

IAS 39 en deze ED heeft dus alles te maken met het feit dat kredietverliezen ook al in stadium 1 en 2 moeten worden genomen. Leningen zitten al onmiddellijk in stadium 3 indien bij het verstrekken (bijvoorbeeld een debiteur met een slechte kredietstatus) of bij aankoop (bijvoorbeeld een portefeuille slechte kredieten) al onmiddellijk objectief bewijs is van een waardevermindering.

Eenmaal in stadium 3 moet de interestopbrengst gebaseerd worden op de boekwaarde na impairment (nettobasis). Bij aangekochte of verstrekte leningen met objectief bewijs van waardevermindering moet een aangepaste effectieve interestvoet worden bepaald waarbij rekening wordt gehouden met de nog te innen bedragen. De reden hiervan is dat zo wordt voorkomen dat kunstmatig hoge (op basis van de bruto-aflossingswaarde van de lening) interestopbrengsten worden verantwoord.

Voorbeeld

Een hedgefonds H heeft voor EUR 100 miljoen een portefeuille op junk-status beoordeelde hypotheekkredieten gekocht voor 20% van de nominale waarde van de vorderingen. Op basis van de beste schatting van de te innen rente- en aflossingsstromen (inclusief kasstromen uit uitwinning onderpand) bepaalt H de effectieve rentevoet (de voet die de netto-contante waarde van de verwachte kasstromen gelijk laat zijn aan het aankoopbedrag) op 12,5%. De interestopbrengst die zal worden geboekt in de komende periode zal dan op jaarbasis EUR 12,5 miljoen (EUR 100 miljoen * 12,5%) bedragen.

Berekening verwacht kredietverlies: expected loss

Het verwachte verlies dient berekend te worden op basis van een verwachtingswaarde waarin kansen

op verschillende uitkomsten met elkaar worden vermenigvuldigd. In de ED staat expliciet dat hiertoe een 'probability of default' (PD; de kans dat een debiteur zijn verplichtingen niet nakomt) dient te worden bepaald, zelfs als deze erg laag is. Deze PD dient afhankelijk van het stadium van de lening voor 12 maanden of voor de gehele resterende looptijd te worden bepaald. In de ED staat verder weinig uitleg over de methodiek maar het is wel duidelijk dat wordt aangesloten bij het Expected Loss Model (ELM) waarop de solvabiliteitsregels van Basel II zijn gebaseerd. Ook daarin dient een PD te worden bepaald voor een eenjaarsperiode. En deze dient vervolgens te worden vermenigvuldigd met het verwachte verlies indien er een default optreedt (de zogenoemde 'loss given default' (LGD)). Het product daarvan geeft het verwachte verlies weer. In de ED is het volgende voorbeeld opgenomen (verkort weergegeven):

Voorbeeld

Bank A verstrekt een lening voor CU1.000.000. Op basis van alle beschikbare informatie over de debiteur en de economische vooruitzichten voor de komende 12 maanden, verwacht Bank A dat de lening een PD in de komende 12 maanden heeft van 0,5%. Met andere woorden: de kans dat er het komende jaar geen default optreedt is 99,5%. Bank A veronderstelt verder dat 25% van het brutoleningbedrag niet meer inbaar is als de leninghouder in gebreke blijft (default van de lening; de LGD is 25%). Bank A verantwoordt nu een verlies ten bedrage van CU1,250 (0,5% x 25% x CU1.000.000) ¹.

Ten opzichte van de solvabiliteitsregels van Basel zijn er wel degelijk verschillen op te merken. In de eerste plaats beperkt Basel zich meer tot historische informatie om de verwachte PD te bepalen (de ED is meer gericht op de situatie per balansdatum en is meer *forward looking*) en in de tweede plaats is de 'Bazelse' horizon niet langer dan 12 maanden. Leningen die in stadium 2 terecht zijn gekomen moeten echter worden beoordeeld op PD/LGD op basis van de gehele resterende looptijd.

Een simpele afwaarderingsmethode voor handels- en leasevorderingen (de 'practical expedient')

Omdat de ED een oplossing zou moeten zijn voor een probleem dat vooral banken aangaat, heeft de IASB een praktisch waarderingsalternatief mogelijk gemaakt voor die posten die vooral van belang zijn voor niet-banken; namelijk handels- en leasevorderingen. De verwachte kredietverliezen op deze posten mogen in een keer over de gehele periode worden voorzien (de stadium 2/3-methodiek) indien de onderneming hier door middel van een stelselkeuze voor kiest. Het belangrijkste voordeel is dat dan niet in elke rapporteringsperiode moet worden nagegaan of de vorderingen al dan niet terecht in stadium 1 zitten.

¹ In dit voorbeeld wordt verondersteld dat bij default van de debiteur het maximale verlies gelijk is aan de hoofdsom (CU 1.000.000). Het Bazelse systeem is nog iets verfijnder omdat bij een default vaak ook overige achterstallige (rente)betalingen onderdeel van de 'exposure' zullen zijn. Het totale naar verwachting openstaande bedrag wordt 'Exposure at Default' (EAD) genoemd. Vandaar dat de formule voor het berekenen van de *Expected Loss* volgens Basel II luidt: PD*LGD*EAD= Expected Loss.

Ook over de toepassing van deze vereenvoudiging (practical expedient) staat niet zoveel vermeld in de ED. In de bijlage van de ED wordt wel een voorzieningenmatrix als voorbeeld genoemd.

Voorbeeld voorzieningenmatrix

Aantal dagen 'past due'	Nul	>0<60	>60<120	>120
Voorzieningen %	1%	3%	10%	25%

Uiteraard moet de voorzieningenmatrix altijd wel voldoen aan de 'best estimate' principes zoals die verwoord staan in de ED. Een van deze principes is dat op balansdatum een PD moet worden ingeschat ook al is de kans van de default erg laag. Dit geldt dus ook voor 'gewone vorderingen' die (vlak) voor balansdatum zijn ontstaan en die nog niet 'past due' zijn. Het gevolg hiervan is dat zogenoemde *day one losses* moeten worden verantwoord.

Stadium 1 en day-one losses

Niet alleen bij banken en verzekeraars maar ook bij gewone ondernemingen komt het voor dat (langlopende) vorderingen worden verstrekt. Te denken valt aan afnemersfinanciering en leveranciersfinanciering, leningen u/g aan strategische handelspartners en leasevorderingen op de balans van lessors. Ook kan gedacht worden aan intercompany-financiering binnen de groep indien de enkelvoudige jaarrekening op basis van IFRS wordt opgesteld. Ongeacht of de practical expedient wordt toegepast, moet er op balansdatum een inschatting worden gemaakt van verwachte kredietverliezen die in de winst-en-verliesrekening moeten worden verwerkt. Bij de productie van nieuwe kredietuitzettingen (banken), het verantwoorden van verkopen op krediet en het overdragen van activa via finance leases zal er een inschatting moeten worden gemaakt van verwachte kredietverliezen, waardoor het beeld ontstaat dat in omvang toenemende en waardecreërende bedrijfsactiviteiten worden bestraft met het moeten nemen van een verlies. Stephen Cooper, een van de IASB-leden, verzet zich (door middel van een in de ED opgenomen minderheidsstandpunt) tegen day-one losses met als belangrijkste reden dat deze strijdig zijn met de economische werkelijkheid van de transactie, en daarmee ook met het Conceptual Framework van de IASB zelf. Cooper geeft tevens aan dat er sprake kan zijn van een dubbelrekening. Hij geeft het volgende voorbeeld. Veronderstel dat als gevolg van een verkooptransactie zowel de omzet als de debiteurenpositie tegen contante waarde worden gewaardeerd vanwege de lengte van het verstrekte krediet. Bij de bepaling van de discontovoet moet terdege rekening worden gehouden met de kredietwaardigheid van de afnemer. Een lagere kredietwaardigheid betekent een hogere discontovoet en dus minder omzet. De in te boeken day-one losses komen hier dan nog eens bovenop en worden feitelijk gevormd op basis van dezelfde grond

(kredietwaardigheid van de afnemer). Een moeilijk uit te leggen dubbel effect. Cooper is voorstander van voorstellen gedaan in de voorgaande ED's, waarin de verliesvoorziening tijdens de looptijd van het instrument wordt gevormd en eigenlijk als een afslag op in de interestopbrengst wordt verantwoord. Het voorstel om te komen tot day-one losses voor minimaal 12 maanden is ontstaan tijdens het zoeken naar consensus met de FASB. In eerste instantie leek de FASB mee te gaan met dit voorstel, maar het ging de Amerikaanse regelgever uiteindelijk niet ver genoeg. Zie ook hierna.

Overgang van stadium 1 naar stadium 2

Uitgaande van het doel van de ED (eerdere verantwoording van kredietverliezen) is de overgang van stadium 1 naar 2 van groot belang. Eenmaal in stadium 3 moet er een 'loss event' zijn opgetreden, hetgeen nu ook al in IAS 39 het criterium is. Dus daarin zal de ED het verschil met IAS 39 niet kunnen maken. Uit tabel 1 is af te leiden dat de overgang naar stadium 2 aan de orde is bij een significante verhoging van het kredietrisico. Dat roept de vraag op wanneer hier sprake van is en of het criterium niet al te ruim is geformuleerd waardoor toepassingsverschillen in de praktijk kunnen ontstaan.

Allereerst maakt de IASB duidelijk dat de inschatting of sprake is van een verhoging van het kredietrisico begint met de inschatting van de PD tijdens de resterende levensduur van het instrument. Daartoe moet de PD die is bepaald bij de eerste opname van het instrument worden vergeleken met de PD op balansdatum. De IASB stelt dat een stijging van de PD vaak voorafgaat aan een defaultsituatie of aan het objectieve bewijs dat sprake is van een impairment. Deze regel moet er dus voor zorgen dat verliezen eerder (dan in IAS 39) worden genomen. Maar liefst 15 indicatoren geeft de IASB om na te gaan of er sprake is van een verhoging van de PD, zoals de ontwikkeling van credit spreads, credit default swap premies, externe of interne credit rating aanpassingen, veranderingen in de omgevingsfactoren, waarde van het onderpand, etc.

Verder geeft de IASB een tweetal handvatten die het criterium minder subjectief moeten maken. Zo heeft de IASB besloten dat als het kredietrisico op het instrument laag blijft (bijvoorbeeld 'investment grade') overgang naar stadium 2 niet aan de orde is. Tevens wordt in de ED gebruikgemaakt van een weerlegbare veronderstelling dat als de uiterste betaaldatum met 30 dagen is overschreden, er sprake is van een significante verhoging van het kredietrisico. Deze concretere handvatten zullen uiteraard nauwelijks kunnen voorkómen dat er in de praktijk verschillen kunnen ontstaan bij het toepassen van dit criterium. Dit geldt niet alleen op individueel instrumentniveau, maar zeker ook voor portefeuilles met qua risicoprofiel soortgelijke vorderingen. Alsdan moet op portefeuilleniveau worden nagegaan of sprake is van een significante verhoging van het kredietrisico.

FASB

Het is een nadrukkelijke wens van de G20 en de FCAG dat de IASB en de FASB met gelijke impairmentvoorstellen zouden komen. Vanwege de grote interactie tussen kredietverliezen en de door toezichthouders opgelegde minimumkapitaaleisen, wordt het van groot belang geacht dat wereldwijd concurrerende banken op een gelijk speelveld kunnen acteren en geen voordeel of nadeel ondervinden van verschillen tussen IFRS en US-GAAP. In deze missie zijn de IASB en de FASB niet geslaagd ondanks het feit dat in de zomer van 2012 een consensus over een zogenoemd 'three bucket model' (gelijk aan het model in tabel 1) leek te zijn bereikt. Maar de FASB haakte op het laatste moment toch af en is overgegaan op een model waarin alle verwachte kredietverliezen op elke balansdatum moeten worden voorzien (*Current Expected Credit Loss Model*); feitelijk een combinatie van stadium 2 en 3 uit de eerste tabel. Naast het feit dat de FASB een dergelijke maatstaf conceptueel beter acht, had de FASB moeite met de operationaliseerbaarheid van het IASB-model, met name bij de overgang van stadium 1 naar 2 en vice versa. De FASB heeft zijn voorstellen in december 2012 gepubliceerd door middel van een *proposed Accounting Standards Update* (ASU). De commentaartermijn loopt af op 31 mei 2013.

Procycliteit

Zoals eerder genoemd streeft de ED ernaar om kredietverliezen eerder in de cyclus te verantwoorden. IAS 39 wordt nu verweten procyclisch te werken; dat wil zeggen: pas als 'loss events' optreden worden kredietverliezen verantwoord, waardoor de neergaande economische ontwikkelingen worden versterkt. Je zou kunnen stellen dat het vormen van een buffer in goede tijden (voor het opvangen van eventuele verliezen in economisch slechte tijden) een anticyclische werking heeft. Hoe meer kapitaal immers tijdens een hoogconjunctuur moet worden aangehouden, hoe minder er kan worden uitgeleend, hetgeen remmend werkt op de economische groei. In een laag conjunctuur treedt een spiegelbeeldig effect op. Accounting standards zouden volgens het Conceptual Framework een neutrale werking moeten hebben dus eigenlijk acyclisch moeten fungeren. Hoe het ook zij, de overgang van het IAS 39-model naar het voorgestelde model in tabel 1 zal de procycliciteit (zo die er al is) naar mijn inschatting zeker niet verminderen. Dit heeft te maken met de eisen die aan de overgang van stadium 1 naar stadium 2 worden gesteld. Een significante verhoging van het kredietrisico van bankboeken zal optreden in economisch slechte tijden waarin wij nu verkeren. Het gevolg van de overgang naar stadium 2 is groot, vooral voor de categorie langlopende uitzettingen waarvan de PD (en daarmee de expected loss) door de overgang van 12 maanden naar de gehele looptijd aanzienlijk zal stijgen. De kapitaalratio's van banken zullen navenant dalen met alle gevolgen voor de leencapaciteit van dien. Indien men daadwerkelijk procycliciteit wil bestrijden, moet men terug gaan naar een Voorziening Algemeen Risico's (VAR) zoals deze

vóór het IFRS-tijdperk door Nederlandse banken moest worden gevormd. Het alternatief is om te aanvaarden dat boekhoudregels nu eenmaal de economische cycli zullen volgen (neutraliteit) en dat het vormen van adequate buffers een taak is van toezichthouders die extra kapitaaleisen kunnen opleggen aan banken. Dan zou een verbetering van het huidige Incurred Loss Model van IAS 39 kunnen volstaan.

Slot

De commentaartermijn van de ED loopt af op 5 juli 2013. En het is nog zeker geen uitgemaakte zaak. Veel kritiek zal komen op het niet bereiken van convergentie met de FASB. Maar inhoudelijk verwacht ik dat de voorstellen eveneens aan behoorlijke kritiek onderhevig zullen zijn. Niet alleen banken zullen kritisch zijn vanuit het oogpunt van operationele haalbaarheid, maar ook gewone ondernemingen zien zich geconfronteerd met complexe en moeilijk uitlegbare regels over het afwaarderen van vorderingen, zoals het nemen van day-one losses. Voor bankentoezichthouders (zoals verenigd in het Bazelse Comité) gaan de voorstellen waarschijnlijk lang niet ver genoeg. Zij zullen naar mijn inschatting aandringen op adoptie van het FASB-model. Het al lang lopende impairmentproject kent dus zeker een vervolg. We houden u uiteraard op de hoogte.

prof. dr. Ralph ter Hoeven RA

Aangepaste handreiking voor de toepassing van IAS 19R in de Nederlandse pensioensituatie

Op 1 mei 2013 heeft de Raad voor de Jaarverslaggeving (RJ) RJ-Uiting 2013-9 'Aangepaste Handreiking voor de toepassing van IAS 19R in de Nederlandse pensioensituatie' gepubliceerd. In januari 2012 is RJ-Uiting 2012-1 'Handreiking voor de toepassing van IAS 19R in de Nederlandse pensioensituatie' gepubliceerd. De RJ heeft besloten tot aanpassing van deze Handreiking. De RJ beoogt met deze Handreiking de Nederlandse praktijk steun te bieden voor de toepassing van de in IAS 19R opgenomen bepalingen over classificatie van pensioenregelingen en waardering van pensioenverplichtingen. Dit artikel behandelt het aangepaste onderdeel 'Waardering van DB-regelingen'. Voor de bepalingen inzake classificatie verwijzen wij naar het artikel in Update nummer 1 van maart 2012. De Handreiking is overigens geen interpretatie van IFRS en bevat dan ook geen stellige uitspraken of aanbevelingen.

Aanleiding

De aanpassingen hebben alleen betrekking op het onderdeel 'Waardering van DB-regelingen'. In het bijzonder op de in IAS 19R opgenomen bepalingen over risicodeling ('risk-sharing') en gezamenlijke financiering ('shared funding'). Deze kunnen bij Nederlandse pensioenregelingen in bepaalde omstandigheden de omvang van de pensioenverplichtingen in de jaarrekening belangrijk beperken. Aanleiding voor de aanpassingen was de verdere discussie in de praktijk over de waardering van pensioenverplichtingen onder IAS 19R, alsmede de recent door de IASB uitgebrachte Exposure Draft 'Defined Benefit Plans: Employee contributions' (ED/2013/4). Deze ED over de toerekening van werknemersbijdragen is een vervolg op discussies in het IFRS Interpretations Committee (voorheen IFRIC).

Waardering van pensioenverplichtingen voor DB-regelingen: 'Risk-Sharing' en 'Shared Funding'

In de voorgaande IAS 19 werd min of meer

verondersteld dat de pensioenverplichting volledig voor rekening en risico van de werkgever komt (met uitzondering van de door de werknemer reeds betaalde bijdragen). De Nederlandse pensioensituatie wordt echter juist gekenmerkt door een risicodeling tussen en gezamenlijke financiering (premiebetaling) door werkgever en werknemer. Indien er een tekort ontstaat betekent dit bijvoorbeeld dat de premie voor zowel de werkgever als de werknemer toeneemt. Daarnaast kan bijvoorbeeld de (werkgevers)premie gemaximeerd zijn en komt bij grotere tekorten een deel van de verliezen voor rekening van de werknemer. In IAS 19R worden deze situaties, mede naar aanleiding van input vanuit Nederland, specifiek geadresseerd en wordt aangegeven dat met deze effecten rekening moet worden gehouden om tot een juiste waardering van de pensioenverplichting te komen.

De elementen van risicodeling ('risk-sharing') en gezamenlijke financiering ('shared funding') hebben in de Nederlandse pensioensituatie betrekking op:

- voorwaardelijkheid van indexaties en aanspraken;
- beperking van de werkgeversbijdragen (ook wel aangeduid als 'financieringsplafond'); en
- werknemersbijdragen.

In de Handreiking worden de bijzonderheden van deze elementen afzonderlijk behandeld. Deze zullen echter in hun onderlinge verband moeten worden geplaatst om tot de waardering van de pensioenverplichting te kunnen komen. Belangrijk uitgangspunt daarbij is de financiële situatie van het pensioenfonds, die van invloed is op zowel de toekomstige bijdragen als de toe te kennen aanspraken. De financiële situatie van het fonds wordt in Nederland bepaald op basis van het in Nederland voor pensioenfondsen geldend Financieel Toetsingskader (FTK). Het FTK kent eigen financiële en actuariële veronderstellingen, waarbij de financiële veronderstellingen afwijken van de veronderstellingen onder IAS 19R. Het is derhalve van belang om rekening te houden met de invloed van het FTK op de waardering onder IAS 19R.

Voorwaardelijkheid van indexaties en aanspraken

In de berekening van de pensioenverplichting wordt rekening gehouden met te verwachten voorwaardelijke indexaties op basis van de huidige en toekomstige

financiële positie ('funding status') van het fonds, bepaald op basis van FTK-grondslagen. Daarbij wordt uitgegaan van de marktverwachtingen zoals die op balansdatum gelden voor de periode waarin de verplichtingen zullen worden afgewikkeld. Op deze wijze wordt de beste schatting van de verwachte indexaties op basis van marktverwachtingen meegenomen in de waardering (inclusief de eventuele mogelijkheid om gemiste indexaties in latere jaren weer in te halen), ook al is de verwachte indexatie voorwaardelijk. De marktverwachtingen kunnen daarbij afwijken van de veronderstellingen die door het pensioenfonds worden gehanteerd.

In de Handreiking is thans verduidelijkt dat bij de berekening van de pensioenverplichting wordt uitgegaan van de kosten van de uit te keren pensioenen die voor rekening van de werkgever komen. Kosten van pensioenuitkeringen die niet voor rekening van de werkgever komen, worden niet opgenomen in de pensioenverplichting. Bijvoorbeeld uitkeringen die worden gefinancierd uit werknemersbijdragen of uit overrendement op de fondsbeleggingen.

IAS 19R houdt rekening met het feit dat bij sommige toegezegd pensioenregelingen de werkgeversbijdragen gemaximeerd zijn (ook aangeduid als bijdragelimit of financieringsplafond) en bepaalt dat in de uiteindelijke kostprijs van de pensioenuitkeringen rekening wordt gehouden met de invloed van de bijdragelimit. Om te bepalen of sprake is van een financieringsplafond en zo ja, in welke mate dit de pensioenverplichting vermindert, wordt rekening gehouden met het Financieel Toetsingskader (FTK) en de specifieke afspraken die zijn gemaakt tussen werkgever, werknemers en overige deelnemers en de specifieke afspraken met de pensioenuitvoerder. Indien het financieringsplafond van toepassing is kan de verplichting worden vermindert door bijvoorbeeld de indexatie voortkomend uit een verwacht hoger rendement dan de IAS 19 disconteringsvoet niet in de verplichting mee te nemen, waardoor deze lager uitkomt. Hierbij wordt ook rekening gehouden met andere van invloed zijnde factoren, zoals de dekkingsgraad en premiemarge (bijvoorbeeld solvabiliteitsopslagen). Een dergelijke verlaging kan veelal ook bereikt worden door de nettopensioenverplichting te maximeren als hierna beschreven. Met kortingen van opgebouwde aanspraken wordt rekening gehouden indien deze verwacht worden op basis van de financiële situatie van het fonds, de pensioen- en uitvoeringsovereenkomst, het eventuele herstelplan en het relevante wettelijk kader.

Beperking van de werkgeversbijdragen (financieringsplafond)

Indien werkgeversbijdragen zijn beperkt tot een bepaald maximum en daardoor resulteren in een beperking van de pensioenkosten voor de werkgever, wordt hier voortaan rekening mee gehouden bij de waardering van de pensioenverplichting. Aan de Handreiking is thans toegevoegd op welke

wijze dit kan plaatsvinden. Als gevolg van het financieringsplafond vindt normaliter een verlaging van de brutopensioenverplichting plaats tot het niveau waarbij de nettopensioenverplichting gelijk is aan de contante waarde van de maximale toekomstige werkgeversbijdragen verminderd met de werkgeverskosten van de toekomstige pensioenopbouw. Een dergelijke verlaging van de verplichting kan veelal ook bereikt worden door de assumpties in te schatten zoals hierboven beschreven.

In IAS 19R zijn overigens geen toelichtingen of voorbeelden opgenomen over de wijze waarop het effect van het financieringsplafond moet of kan worden bepaald. De rechtspersoon moet op basis van de feiten en omstandigheden een op de specifieke situatie toegesneden berekeningswijze toepassen.

Het is niet mogelijk dat door de eventuele verlaging als gevolg van het financieringsplafond een nettopensioenactief ontstaat.

Werknemersbijdragen

Werknemersbijdragen zijn een vorm van gezamenlijke financiering. Daarnaast kunnen werknemersbijdragen ook tot risicodeling leiden. Nieuw in IAS 19R is dat de werknemersbijdragen specifiek worden betrokken in de waardering van de pensioenverplichting. Hierbij is het uitgangspunt dat de beste schatting wordt gemaakt van de totale kosten die voor rekening van de werkgever zullen komen en dat deze worden toegerekend aan de desbetreffende perioden.

Op basis van de ED 'Defined Benefit Plans: Employee Contributions' (ED/2013/4) als vervolg op discussies bij het IFRS Interpretations Committee, is verduidelijkt dat de werknemersbijdrage op eenzelfde wijze moeten worden toegerekend als de in IAS 19.70 bepaalde diensttijdevenredige toerekening van de 'gross benefit'. Dit kan ertoe leiden dat de in de balans op te nemen pensioenverplichting toeneemt. Namelijk als door jongere werknemers relatief een (te) hoge premie wordt betaald en door oudere werknemers een (te) lage premie. In dat geval moet namelijk een deel van de ontvangen (te) hoge premie van de jongere werknemers worden uitgesteld (gepassiveerd). Indien de werknemersbijdragen echter uitsluitend gerelateerd zijn aan de in het betreffende jaar verrichte arbeidsprestaties is het, mede om praktische redenen, aanvaardbaar om de werknemersbijdrage over enig jaar in mindering te brengen op de 'service cost' van het betreffende jaar. En dus niet deels te passiveren. Dit zal bijvoorbeeld doorgaans het geval zijn als werknemersbijdragen bestaan uit een vast percentage van de pensioengrondslag, en dit percentage ook niet afhankelijk is van het aantal dienstjaren. In een dergelijke situatie is er via de werknemersbijdrage ook geen of slechts in beperkte mate sprake van risicodeling.

ED/2013/4 is in maart 2013 uitgebracht en op dit moment nog geen definitieve standaard. De handreiking gaat er (naar onze mening terecht) van uit

dat de bepalingen van deze ED nu al kunnen worden toegepast. De in ED/2013/4 voorgestelde aanpassing van IAS 19R.93 voegt namelijk alleen een 'practical expedient' toe, die nodig werd geacht omdat de (huidige) tekst van IAS 19R.93 leek te suggereren dat het in mindering brengen van de werknemersbijdragen op de service cost in geen geval mogelijk zou zijn (BC2 en BC5 van ED/2013/4). Om die reden is het volgens de Handreiking aanvaardbaar de bepalingen van ED/2013/4 nu reeds toe te passen in de praktijk. Als de ED definitief wordt, zal deze na endorsement ook formeel onmiddellijk kunnen worden toegepast (earlier application permitted).

Beperkingen van de Handreiking

Gezien de mate van complexiteit en de beperkte uitleg die in IAS 19R is opgenomen over risicodeling en gezamenlijke financiering, is de praktische toepassing zich nog verder aan het ontwikkelen. Verder kan het zijn dat de uitwerking van de toerekening van werknemersbijdragen nog nader wordt beïnvloed door de definitieve uitkomsten van de discussies hierover bij het IFRS Interpretations Committee en de IASB. Omdat de Handreiking geen stellige uitspraken of aanbevelingen bevat zal iedere rechtspersoon zelf moeten beoordelen of de gekozen waardering in overeenstemming is met IAS 19R. Hierbij zullen de actuaris en de controlerend accountant betrokken worden.

Toepassing IAS 19R

IAS 19R geldt voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2013, waarbij eerdere toepassing is toegestaan.

De volledige tekst van de Handreiking is te vinden op: <http://www.rjnet.nl/Databank/RJ-Uitingen/2013/RJ-Uiting-2013-9-Aangepaste-Handreiking-voor-de-toepassing-van-IAS-19R-in-de-Nederlandse-pensioensituatie/>

Corné Kimenai RA
prof. dr. Ralph ter Hoeven RA

Pensioenverplichtingen onder NL GAAP: RJ 271.3 nader beschouwd

Sinds de inwerkingtreding van RJ 271.3 voor verslagjaren die aanvangen op of na 1 januari 2010, geldt voor ondernemingen die NL GAAP toepassen in beginsel de ‘verplichting-aan-de-pensioenuitvoerder-benadering’. Daarnaast kan het zijn dat eveneens de ‘verplichting-aan-de-werknemer-benadering’ moet of mag worden toegepast. In dit artikel wordt aan de hand van praktijkvoorbeelden nader ingegaan op de pensioenverplichtingen of -vorderingen die bij deze benaderingen onder RJ 271.3 ‘Personeelsbeloningen - Pensioenen’ moeten worden opgenomen op de balans.

Onder RJ 271.3 geldt voor Nederlandse pensioenregelingen die onder de Pensioenwet vallen de ‘verplichting-aan-de-pensioenuitvoerder-benadering’¹. Dat geldt ook voor buitenlandse regelingen die vergelijkbaar zijn met de wijze waarop het pensioenstelsel is ingericht en functioneert. Bij deze benadering wordt de verplichting die voortvloeit uit een door de rechtspersoon gedane pensioentoezegging gebaseerd op de financieringsafspraken zoals vastgelegd in de uitvoeringsovereenkomst tussen de rechtspersoon en de pensioenuitvoerder (RJ 271.305). Als pensioenuitvoerder kan optreden (RJ 271.302):

- een bedrijfstakpensioenfonds;
- een ondernemingspensioenfonds; of
- een levensverzekeringsmaatschappij.

Daarnaast moet de ‘verplichting-aan-de-werknemer-benadering’ worden gevolgd voor toezeggingen die (nog) niet zijn ondergebracht bij een pensioenuitvoerder. Bijvoorbeeld indien er sprake is van pensioentoezeggingen die in eigen beheer

worden gehouden, alsmede voor buitenlandse pensioenregelingen die niet vergelijkbaar zijn met de wijze waarop het Nederlandse pensioenstelsel is ingericht en functioneert. Bij deze benadering wordt de verplichting die voortvloeit uit een door de rechtspersoon gedane pensioentoezegging gebaseerd op de pensioenuitkeringen die na afloop van de actieve diensttijd aan de werknemer worden gedaan. De hoogte daarvan wordt vastgesteld op basis van een actuariële waarderingsmethodiek (RJ 271.305).

Verplichting-aan-de-pensioenuitvoerder-benadering

Algemeen

Onder de verplichting-aan-de-pensioenuitvoerder-benadering worden verplichtingen (of vorderingen) in de balans opgenomen voor:

- aan de pensioenuitvoerder te betalen premies; en
- additionele verplichtingen aan de pensioenuitvoerder, zoals verplichtingen voor:
 - indexaties (ofwel: toeslagverlening);
 - aanvulling van tekorten (al dan niet in de vorm van herstellpremies);
 - overrente of winstdeling; en
 - waardeoverdrachten bij indiensttredingen en uitdiensttredingen.

Daarnaast moeten zoals gezegd verplichtingen worden opgenomen voor toezeggingen aan werknemers die nog niet zijn ondergebracht bij een pensioenuitvoerder. Deze worden opgenomen volgens de verplichting-aan-de-werknemer-benadering.

Aan de pensioenuitvoerder te betalen premies

De aan de pensioenuitvoerder te betalen premie moet als last in de winst-en-verliesrekening worden verantwoord. Voor zover de aan de pensioenuitvoerder over enig jaar te betalen premie nog niet is voldaan, dient deze als verplichting op de balans te worden opgenomen. Hierbij kan vaak worden aangesloten bij de rekening-courantpositie tussen de onderneming en de pensioenuitvoerder.

Additionele verplichtingen aan de pensioenuitvoerder - algemeen

Naast de verplichting voor de per balansdatum te betalen premie moet de rechtspersoon beoordelen

¹ Kleine rechtspersonen moeten in de balans een verplichting opnemen voor eventuele andere verschuldigde bedragen met betrekking tot per balansdatum opgebouwde bedragen, naast de verschuldigde pensioenpremies (Rjk B14.115). Kleine rechtspersonen moeten eveneens een voorziening opnemen voor ontstane tekorten in een pensioenfonds (of bij een levensverzekeringsmaatschappij) waarvoor de rechtspersoon een juridische of feitelijke verplichting heeft (Rjk B14.116). Daarmee is de ‘verplichting-aan-de-pensioenuitvoerder-benadering’ feitelijk eveneens van toepassing op kleine rechtspersonen. Dit artikel is dus onverkort van toepassing op alle rechtspersonen, inclusief kleine rechtspersonen.

of nog andere, additionele verplichtingen bestaan. Deze verplichtingen komen voort uit de uitvoeringsovereenkomst of het verzekeringscontract en/of andere afspraken met werknemers. Ook komen ze voort uit bij werknemers gewekte gerechtvaardigde verwachtingen. Indien naast de aan de pensioenuitvoerder te betalen premie verplichtingen bestaan, moet een voorziening worden opgenomen indien per balansdatum aan de algemene voorwaarden voor het opnemen van voorzieningen wordt voldaan (RJ 271.307):

- a. de rechtspersoon heeft een verplichting aan de pensioenuitvoerder en/of werknemer (in rechte afdwingbaar of feitelijk);
- b. het is waarschijnlijk dat voor de afwikkeling van die verplichting een uitstroom van middelen bij de rechtspersoon noodzakelijk is; en
- c. er kan een betrouwbare schatting worden gemaakt van de omvang van de verplichting.

Indexaties

Per balansdatum kan een verplichting inzake indexatie bestaan. Er wordt een voorziening opgenomen indien:

- de verleende indexatie voor rekening van de rechtspersoon komt; en
- deze op balansdatum nog niet is afgefinancierd.

Met het verlenen van indexatie wordt bedoeld automatische indexatie of een onvoorwaardelijk besluit daartoe (RJ 271.307).

De laatste zin duidt op zowel voorwaardelijk geïndexeerde pensioenregelingen ('onvoorwaardelijk besluit') als op onvoorwaardelijk geïndexeerde pensioenregelingen ('automatische indexatie'). Bij die laatste gaat het overigens niet om *alle* toekomstige indexaties. Alleen indexaties over de periode tot en met balansdatum moeten worden voorzien (voor zover nog niet afgefinancierd). Indexaties over de periode na balansdatum worden niet voorzien. Ook al zijn ze onvoorwaardelijk.

Voorbeeld: Onvoorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling

Stel dat in een middelloonregeling de opgebouwde aanspraken automatisch worden geïndexeerd aan de hand van de ontwikkeling van de cpi-index. De aanspraken worden dus onvoorwaardelijk geïndexeerd, maar de hoogte van de indexatie is gekoppeld aan de cpi-index. Op 28 januari 2013 wordt bekend dat de cpi over 2012 2,5% is gestegen. De pensioenuitvoerder stelt op 4 april 2013 de aanspraken van de deelnemers vast op basis van deze index. Deze indexatie is nog niet afgefinancierd. De onderneming ontvangt op 5 april 2013 een inhaalpremienota. De jaarrekening 2012 is al op 28 maart 2013 afgerond. Bij het opmaken van de jaarrekening moet een voorziening worden opgenomen tegen de beste schatting (door de directie van de onderneming) van de inhaalpremie die naar verwachting zal moeten worden betaald. Als de jaarrekening na 5 april 2013 wordt opgemaakt, wordt een schuld opgenomen. In dat geval staat de omvang van de verplichting immers vast (RJ 254.111).

Bij voorwaardelijk geïndexeerde regelingen moet eerst sprake zijn van een besluit van de pensioenuitvoerder. Die moet immers eerst nagaan of op basis van de gestelde voorwaarden indexatie mogelijk is. Indien dit besluit voor het opmaken van de jaarrekening wordt genomen, zal dit leiden tot het opnemen van een

verplichting (indien en voor zover de indexaties nog niet zijn afgefinancierd).

Voorbeeld: Voorwaardelijk geïndexeerde middelloonregeling

Stel in een pensioenregeling worden aanspraken opgebouwd op basis van middelloon en vindt indexatie plaats op basis van beschikbare overrente in het verzekeringscontract. Aangezien de afgelopen jaren weinig tot geen indexatie is verleend, besluit de onderneming in december 2012 om de pensioenaanspraken per 31 december 2012 éénmalig te verhogen met 2%. De pensioenuitvoerder stelt in januari 2013 de hoogte van de indexatie vast en stuurt de onderneming een nota voor de indexatiekoopsom (aangezien de overrente over 2012 wederom nihil is). Het principe 'beste schatting' zoals opgenomen in 271.3 houdt in dat op balansdatum al zo goed mogelijk rekening wordt gehouden met het feit dat de aanspraken per 31 december 2012 nog verhoogd dienen te worden met de reeds toegezegde indexatie van 2%. In de jaarrekening dient de onderneming derhalve een voorziening op te nemen voor de verwachte premienota voor de indexatietoezegging die moet worden betaald aan de pensioenuitvoerder.

Aanvulling van tekorten (al dan niet in de vorm van herstellpremies)

Een actueel onderwerp in deze tijd is de verwerking van herstellpremies en andere vormen van aanvulling van tekorten die samenhangen met de bij de DNB ingediende plannen om dekkings- of reservetekorten in te lopen. Als de werkgever een verplichting heeft tot een bijstorting ineens, is het in het algemeen duidelijk dat hiervoor een verplichting moet worden opgenomen in de balans van de werkgever.

Voorbeeld: Juridische verplichting tot bijstorting

In de uitvoeringsovereenkomst met het ondernemingspensioenfonds is opgenomen dat de werkgever moet bijstorten tot een dekkingsgraad van 115, indien en voor zover op balansdatum de dekkingsgraad onder dat niveau is gekomen. Op 31 december bedraagt de dekkingsgraad 108. Op het moment van opmaken van de jaarrekening heeft het bestuur van het pensioenfonds nog geen besluit genomen over de hoogte van de bijstorting. In deze situatie is het duidelijk dat de werkgever juridisch aan zijn bijstortverplichting gehouden kan worden. De werkgever treft een voorziening op basis van de beste schatting van het te storten bedrag, rekening houdend met alle informatie die tot op het moment van opmaken van de jaarrekening beschikbaar is.

Bij het ontbreken van een juridische verplichting kan het zijn dat sprake is van een feitelijke verplichting op grond waarvan in de balans een verplichting moet worden opgenomen.

Voorbeeld: Feitelijke verplichting tot bijstorting

Een werkgever heeft aan de OR op 15 december toegezegd dat hij een additioneel bedrag van € 10 miljoen in het pensioenfonds zal storten, ook al is hij dat op grond van de uitvoeringsovereenkomst niet verplicht. Per balansdatum 31 december is bij de werknemers de gerechtvaardigde verwachting gewekt dat de werkgever zal bijstorten.

De werkgever moet een verplichting opnemen van € 10 miljoen. Als de toezegging na balansdatum wordt gedaan en er op balansdatum niet een gerechtvaardigde verwachting bestond dat de werkgever zou bijstorten, wordt de toezegging pas in het nieuwe boekjaar verwerkt. Wel kan sprake zijn van een gebeurtenis na balansdatum met belangrijke financiële gevolgen, die moet worden opgenomen onder de 'overige gegevens'.

Als aan de verplichting tot inlopen van een tekort wordt voldaan door het betalen van herstellpremies, kan het lastiger zijn om te bepalen of een verplichting in de balans moet worden opgenomen en zo ja, voor welk bedrag. Voor herstellpremies wordt namelijk uitsluitend een verplichting opgenomen als 'deze op basis van de uitvoeringsovereenkomst of op basis van gerechtvaardigde verwachtingen voortkomen uit een verplichting voor de rechtspersoon tot het doen van additionele betalingen aan de pensioenuitvoerder' (RJ 271.311).

Concreet betekent dit dat herstellpremies die begrepen zijn in de *reguliere* premiebetalingen in beginsel *niet* behoeven te worden voorzien. Bijvoorbeeld als de premies een bepaald percentage zijn van het pensioengevend salaris.

Voorbeeld: Herstelpremies begrepen in reguliere premiebetalingen

Een pensioenfonds werkt met een staffel waarin het premiepercentage oploopt naarmate de dekkingsgraad van het pensioenfonds lager is. De maximale premie bedraagt 27,5% van het pensioengevend salaris. Dit maximum geldt bij een dekkingsgraad onder de 105. In het bij DNB ingediende herstelplan wordt de komende vijf jaar met dit percentage rekening gehouden. Op grond van RJ 271.311 wordt geen voorziening opgenomen.

Als echter uit de uitvoeringsovereenkomst of door gedane toezeggingen blijkt dat de werkgever aangesproken kan worden voor het herstel, wordt wel een verplichting opgenomen. In dat geval moet een zo goed mogelijke schatting worden gemaakt van het bedrag dat de werkgever zal moeten bijstorten, ongeacht of die bijstorting ineens of in termijnen plaatsvindt.

Voorbeeld: Herstelpremies niet begrepen in reguliere premiebetalingen

Een werkgever is met het bestuur van het pensioenfonds overeengekomen dat hij een additionele storting zal doen van € 10 miljoen. De werkgever wenst het bedrag gespreid te betalen. Hiertoe wordt afgesproken dat de werkgeversbijdrage in de reguliere premie de komende vijf jaar wordt verhoogd van 16% naar 22%. De werknemersbijdrage wordt niet verhoogd en blijft op het maximale niveau van 8%. In deze situatie is het evident dat de afgesproken bijstorting wordt versleuteld in de te betalen pensioenpremies. Hiervoor dient een voorziening te worden opgenomen op basis van de beste schatting van de te betalen additionele premies, vanuit de verhoging van het werkgeversdeel met 6%. Daarbij geldt het bedrag van € 10 miljoen als ijkpunt. In dit eenvoudige voorbeeld is het onderscheid tussen 'reguliere premie' en 'additionele premie' gemakkelijk te maken. In andere situaties is meer professionele oordeelsvorming benodigd om het onderscheid te kunnen maken.

Overrente of winstdeling

Bij verzekerde regelingen kan het zijn dat in de uitvoeringsovereenkomst is bepaald dat overrente of winstdeling beschikbaar komt aan de rechtspersoon. Deze wordt veelal na afloop van het betreffende verzekeringsjaar (veelal het kalenderjaar) bepaald

en verrekend. De rechtspersoon kan in dat geval per balansdatum een vordering opnemen voor de overrente / winstdeling tot die datum.

Waardeoverdrachten

In de Pensioenwet is vastgelegd dat werknemers een wettelijk recht hebben om hun opgebouwde pensioenaanspraken bij een overgang van werkgever over te dragen van de oude pensioenuitvoerder naar de pensioenuitvoerder van de nieuwe werkgever. De overdrachtswaarde tussen de pensioenuitvoerder van de oude werkgever en de nieuwe werkgever is wettelijk vastgelegd. De wettelijke overdrachtswaarde en de daadwerkelijk benodigde / opgebouwde waarde kunnen verschillen. Die verschillen worden vaak afgerekend met de oude en de nieuwe werkgever. Let wel: zowel de oude als de nieuwe werkgever kunnen geconfronteerd worden met een afrekening. Dat kan positief (een te ontvangen bedrag) of negatief (een te betalen bedrag) zijn.

Indien op balansdatum reeds bekend is dat voormalige of nieuwe werknemers hun recht op individuele waardeoverdracht hebben uitgeoefend of gaan uitoefenen, moet de onderneming inschatten in hoeverre deze waardeoverdracht financiële consequenties heeft voor de werkgever. Het gaat dan om werknemers die tot balansdatum in dienst of uit dienst zijn getreden. Dus niet voor werknemers van wie de datum van indiensttreding of uitdiensttreding na balansdatum ligt. De onderneming moet op balansdatum een zo goed mogelijke schatting maken van de verwachte financiële consequentie van de afwikkeling van deze waardeoverdrachten. Hiervoor moet op de balans een voorziening of vordering worden opgenomen.

Verplichting-aan-de-werknemer-benadering

De verplichting-aan-de-werknemer-benadering moet worden gevolgd voor alle pensioentoezeggingen die (nog) niet bij een pensioenuitvoerder zijn ondergebracht. Of daar wel zijn ondergebracht maar niet volgens de vereisten van de Pensioenwet. Resumerend kan dit betrekking hebben op:

- toezeggingen aan werknemers die nog niet zijn ondergebracht bij een pensioenuitvoerder;
- de eigen beheer voorziening voor een directeur-grotaandeelhouder (DGA); en
- buitenlandse pensioenregelingen.

Toezeggingen aan werknemers die nog niet zijn ondergebracht bij een pensioenuitvoerder

Toegezegde salarisverhogingen bij eindloonregelingen

Er moet een voorziening worden opgenomen voor aanpassingen van de per balansdatum opgebouwde aanspraken, die voortvloeien uit toekomstige salarisverhogingen die per balansdatum reeds zijn toegezegd en die voor rekening van de rechtspersoon komen (RJ 271.314).

In Nederland bestaat de algemene verplichting vanuit

de Pensioenwet om onvoorwaardelijke aanspraken af te financieren door deze onder te brengen bij een pensioenuitvoerder. Een eventueel niet afgefinancierd backservice-element (dat voor rekening van de rechtspersoon komt) van een per balansdatum toegezegde salarisverhoging bij een eindloonregeling leidt tot een verplichting. De toegezegde salarisverhoging kan bijvoorbeeld voortkomen uit CAO-afspraken of individuele overeenkomsten.

Voorbeeld: Toegezegde salarisverhoging bij eindloonregeling

Stel in een pensioenregeling worden aanspraken opgebouwd op basis van eindloon middels financiering op basis van actuariële premies. In een cao is met de werknemers overeengekomen dat de komende drie jaar een jaarlijkse algemene salarisstijging wordt verleend van 3%. Als gevolg van het karakter van de pensioenregeling (eindloonregeling) zullen als gevolg van de reeds toegezegde salarisstijgingen in de komende jaren additionele backservicekoopsommen in rekening worden gebracht door de pensioenuitvoerder. Op balansdatum moet een voorziening worden getroffen. De hoogte van de voorziening dient te worden gebaseerd op de beste schatting van de te verwachten te betalen backservicekoopsommen als gevolg van de reeds toegezegde salarisstijgingen.

RJ 271.314 geeft overigens als alternatief de mogelijkheid om bij een eindloonregeling in de waardering van de pensioenverplichting al rekening te houden met de te verwachten (toekomstige) coming backservice. Dat wil zeggen de uit verwachte toekomstige salarisstijgingen of indexaties voortvloeiende aanpassingen van per balansdatum opgebouwde aanspraken. Feitelijk is hierdoor voor dit soort regelingen de projected unit credit methode (die onder IFRS is voorgeschreven) toegestaan.

Vroegpensioenregelingen

Als gevolg van de 'Wet aanpassing fiscale behandeling VUT / prepensioen en introductie levensloopregeling', ook wel bekend als de 'Wet VPL', zijn vroegpensioenregelingen vanaf 2006 niet meer fiscaal gefacilieerd voor personen geboren na 1949. Ter compensatie van deze groep werknemers heeft de overheid een regeling in het leven geroepen waarin de onderneming een voorwaardelijke additionele pensioenaanspraak kon toezeggen in een periode van 15 jaar vanaf 2006. Bij veel ondernemingen is die additionele pensioenaanspraak volledig voorwaardelijk toegezegd aan de werknemers. Deze toezegging wordt pas onvoorwaardelijk na een periode van 15 jaar (2021) of bij eerder pensioneren. Door het uitgestelde karakter van deze toezegging gaan ondernemingen deze pensioenaanspraken veelal pas financieren bij een pensioenuitvoerder bij het onvoorwaardelijk worden van de toezegging.

De onderneming moet voor deze uitgestelde betalingsverplichting een voorziening op de balans opnemen conform de verplichting-aan-de-werknemer-benadering. Deze verplichting moet worden gewaardeerd op basis van de beste schatting van de uiteindelijke betalingsverplichting.

Pensioenregeling voor DGA die in eigen beheer wordt gehouden

Voor pensioenregelingen voor directeurs-

grootaandeelhouders die in eigen beheer worden gehouden moet een verplichting worden opgenomen voor de per balansdatum opgebouwde onvoorwaardelijke pensioenaanspraken (RJ 271.318). Deze verplichting wordt gewaardeerd op basis van een in Nederland algemeen aanvaardbare actuariële waarderingmethodiek.

Het is toegestaan deze verplichting volgens de fiscale grondslagen te waarderen. Gezien de huidige lage markttrent zal een voorziening volgens fiscale grondslagen belangrijk lager zijn dan de daadwerkelijke pensioenverplichting (volgens 'commerciële' grondslagen).

Buitenlandse pensioenregelingen

Voor buitenlandse pensioenregelingen die niet vergelijkbaar zijn met de wijze waarop het Nederlandse pensioenstelsel is ingericht en functioneert moet een voorziening worden opgenomen volgens de verplichting-aan-de-werknemer-benadering. Daarbij kan als grondslag worden gekozen om:

- de pensioenverplichting te waarderen op basis van een in Nederland algemeen aanvaardbare actuariële waarderingmethodiek; of
- op dergelijke regelingen integraal en consistent de onder US GAAP, IFRS of IFRS-EU van toepassing zijnde standaarden inzake pensioenen en andere 'post retirement benefits' toe te passen.

In Duitsland zijn bijvoorbeeld veel pensioenregelingen voor (voormalig) management die niet worden gefinancierd bij een pensioenuitvoerder. Dit strookt niet met de onder de Nederlandse Pensioenwet verplichte directe affinanciering van de tijdsevenredige pensioenopbouw. Daarom dient de onderneming voor een dergelijke buitenlandse regeling op de balans een voorziening te treffen volgens de verplichting-aan-de-werknemer-benadering.

Voor buitenlandse pensioenregelingen die wel vergelijkbaar zijn met de wijze waarop het Nederlandse pensioenstelsel is ingericht en functioneert geldt de verplichting-aan-de-pensioenuitvoerder-benadering zoals hiervoor beschreven. Dit kan met name het geval zijn bij pensioenregelingen in het Verenigd Koninkrijk en in België.

Tot slot

In dit artikel is ingegaan op pensioenverplichtingen onder RJ 271.3 'Personeelsbeloningen - Pensioenen'. Daarnaast zijn er onder RJ 271 nog andere situaties waarin personeelsbeloningen kunnen leiden tot voorzieningen. Onderstaand een drietal voorbeelden:

- Jubileumregeling (RJ 271.2 'Personeelsbeloningen - Beloningen tijdens dienstverband')
- VUT regeling (RJ 271.4 'Personeelsbeloningen - VUT en andere non-activiteitsregelingen')
- Sociaal plan regelingen (RJ 271.5 'Personeelsbeloningen - Uitkeringen bij ontslag')

Corné Kimenai RA en Martin Delsman MSc

Opvallend besluit IASB inzake hedge accounting

De IASB heeft een opvallend besluit genomen over de toepassing van hedge accounting onder IFRS 9. IFRS 9 is de nieuwe standaard voor de verwerking van financiële instrumenten. Hierin worden naar verwachting in de loop van 2013 nieuwe bepalingen opgenomen over hedge accounting. Deze bepalingen betreffen het zogenaemde algemene hedge-accountingmodel. Macrohedging wordt nog niet meegenomen. Dat wordt later toegevoegd. De IASB heeft in april jl. besloten dat een entiteit bij toepassing van IFRS 9 de huidige bepalingen van IAS 39 over hedge accounting mag blijven toepassen. Als een entiteit daarvoor kiest betekent dit dat de nieuwe bepalingen inzake hedge accounting van IFRS 9 nog niet worden toegepast.

Aanleiding voor dit besluit

In maart 2013 ontving de IASB een brief van EFRAG (European Financial Reporting Advisory Group). De EFRAG wordt gebruikt als een platform voor Europese belanghebbenden (uit de openbare en de particuliere sector) dat de IASB vooraf technisch advies verleent over ontwerpstandaarden voor jaarrekeningen. EFRAG schreef dat er grote onzekerheid bestond of bepaalde macrohedges in lijn met de vereisten van IAS 39 ook zouden zijn toegestaan onder het algemene hedge-accountingmodel van IFRS 9. Bij een macrohedge wordt op grond van de analyse van de totale risicopositie van een groep activa of transacties de nettopositie als afgedekte positie aangemerkt. Macrohedging wordt bij financiële instellingen toegepast. De EFRAG vreest vooral dat activiteiten op het gebied van macrokasstroomafdekkingen een probleem kunnen vormen voor financiële instellingen. Financiële instellingen zouden voor dergelijke afdekkingsactiviteiten grote aanpassingen moeten doorvoeren om te kunnen voldoen aan de eisen van hedge accounting onder het algemene hedge-accountingmodel van IFRS 9. Vervolgens zouden deze instellingen weer de nodige aanpassingen

moeten doorvoeren op het moment dat de specifieke bepalingen rond macrohedging in IFRS 9 gereed zijn. De verwachting is echter dat deze bepalingen aanzienlijk later gereed zullen zijn dan het algemene hedge-accountingmodel van IFRS 9. Het gevolg zou zijn dat deze instellingen tweemaal grote aanpassingen zouden moeten doorvoeren om voor hun macrokasstroomafdekkingen hedge accounting toe te kunnen passen. De IASB heeft daarom besloten dat entiteiten onder IFRS 9 kunnen kiezen de huidige bepalingen van IAS 39 inzake hedge accounting te blijven toepassen. Deze beslissing werd genomen ondanks dat uit de vergadering van de IASB bleek dat de meerderheid van de IASB-leden moeite had het precieze probleem te zien. Wel constateerde de IASB dat er inderdaad enige onzekerheid was ontstaan als gevolg van het beleid van de IASB om de bepalingen inzake macrohedging niet tegelijk vast te stellen met het bepalen van het algemene hedge-accountingmodel van IFRS 9. Eén van de IASB-leden had een voorkeur voor een specifieke vrijstelling die gericht zou zijn op het uitsluiten van macrokasstroomafdekkingen. De IASB besloot deze route niet te kiezen, omdat zij problemen voorzag rond het adequaat kunnen definiëren van een dergelijke vrijstelling. Uiteindelijk werd gekozen voor het mogelijk maken van een algemene keuze tussen de toepassing van de hedge-accountingvereisten van IAS 39 in plaats van die van IFRS 9. Deze keuze houdt in dat als een entiteit kiest voor het toepassen van hedge accounting onder IAS 39 niet de andere bepalingen van IFRS 9 inzake hedge accounting kunnen worden toegepast. En dat deze entiteit dan dus ook niet kan profiteren van de nodige voordelen rond het toepassen van hedge accounting onder IFRS 9.

Minder vergelijkbaarheid

De optie om de hedge-accountingvereisten van IAS 39 toe te passen zou aanwezig moeten blijven tot het moment van de introductie van de bepalingen inzake macrohedging. Onderkend werd dat dit betekent dat er gedurende aanzienlijke tijd twee hedge-accountingmodellen naast elkaar zullen bestaan. Een aantal leden was zeer bezorgd over de gevolgen hiervan voor de vergelijkbaarheid van jaarrekeningen. Verder werd door enkele leden van de IASB bezorgdheid geuit over de problemen die zich kunnen voordoen met betrekking tot het toepassen van de

hedge-accountingvereisten onder IAS 39 in combinatie met de vereisten van IFRS 9 op andere gebieden. Des te opvallender is het besluit van de IASB om toch groen licht te geven voor deze alternatieve optie.

Benadrukt moet worden dat dit een voorlopig besluit is van de IASB inzake het lopende project om te komen tot nieuwe hedge-accountingregels in IFRS 9. Deze nieuwe regels worden naar verwachting in de loop van 2013 in IFRS 9 opgenomen. Het is nog niet bekend wanneer deze nieuwe regels voor het eerst door ondernemingen moeten worden toegepast.

drs. Dingeman Manschot RA

Update project IASB inzake opbrengstverantwoording

Sinds 2008 werkt de International Accountants Standards Board (IASB) aan een project om te komen tot nieuwe regelgeving voor het verantwoorden van opbrengsten. Er zal een nieuwe standaard worden uitgebracht ter vervanging van IAS 11 'Construction Contracts' en IAS 18 'Revenue' (en gerelateerde interpretaties). Het project wordt gezamenlijk met de Financial Accounting Standards Board (FASB) uitgevoerd. In eerdere artikelen¹ zijn de belangrijkste voorstellen voor nieuwe regelgeving alsmede voorlopige besluiten besproken. In dit artikel komt de huidige status van het project aan bod. Tevens wordt een overzicht gegeven van de belangrijkste voorstellen die naar verwachting worden overgenomen in de definitieve standaard 'Revenue from Contracts with Customers'.

Status project

Het project 'Revenue from Contracts with Customers' is opgestart in 2008 en bevindt zich nu in de eindfase. De FASB en de IASB hebben naar aanleiding van het commentaar op de herziene Exposure Draft uit november 2011 aanvullende wijzigingen voorgesteld. Inmiddels is ook de laatste commentaarperiode gesloten. Hieruit volgen nog enkele verduidelijkingen, maar het merendeel van de voorstellen voor de nieuwe standaard is inmiddels gereed. De verwachting is dat de nieuwe standaard in de zomer van 2013 definitief wordt gemaakt. In de huidige berichtgeving wordt gesproken over verplichte toepassing van de nieuwe standaard onder IFRS voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2017. De IASB heeft voorlopig besloten om vervroegde toepassing van de nieuwe standaard toe te staan. Dit in tegenstelling tot eerdere voorlopige besluiten waarin de IASB zich op het standpunt stelde dat vervroegde toepassing niet zou worden toegestaan (overeenkomstig het standpunt van de FASB).

Toepassingsgebied

De nieuwe standaard zal van toepassing zijn op alle contracten met afnemers, met uitzondering van:

- leasecontracten die vallen onder IAS 17 'Leases';
- verzekeringscontracten die vallen onder IFRS 4 'Insurance Contracts';
- contractuele rechten of verplichtingen die vallen onder IFRS 9 'Financial Instruments';
- niet-monetaire ruiltransacties tussen entiteiten binnen dezelfde branche om verkopen aan (potentiële) afnemers mogelijk maken. Bijvoorbeeld de ruil van olie om op een specifieke locatie tijdig te kunnen voldoen aan een vraag van een (potentiële) afnemer. De (potentiële) afnemers moeten daarbij andere partijen zijn dan de partijen die de ruiltransactie aangaan.

Basisprincipe nieuwe standaard inzake opbrengstverantwoording

Het basisprincipe van de nieuwe standaard is dat een onderneming opbrengsten moet verantwoorden voor geleverde goederen en/of diensten ter hoogte van een bedrag dat de vergoeding weerspiegelt die de onderneming verwacht te ontvangen in ruil voor die goederen en/of diensten. Om het basisprincipe toe te kunnen passen moet een onderneming de volgende stappen doorlopen:

1. Identificeren van het contract met een afnemer.
2. Identificeren van afzonderlijke prestatieverplichtingen in het contract.
3. Vaststellen van de transactieprijs.
4. Alloceren van de transactieprijs aan de afzonderlijke prestatieverplichtingen in het contract.
5. Verantwoorden van opbrengst op het moment dat de onderneming een prestatieverplichting vervult.

Het basisprincipe moet voor vergelijkbare contracten consistent worden toegepast. Vergelijkbare contracten mogen worden samengevoegd als de gerechtvaardigde verwachting bestaat dat dit niet leidt tot materiële verschillen ten opzichte van de toepassing per individueel contract. Een onderneming moet contracten met dezelfde afnemer die (nagenoeg) tegelijkertijd worden afgesloten samenvoegen indien

¹ 'Nieuwe voorstellen van IASB inzake Revenue Recognition: einde van de POC-methode en van garantievoorzieningen' (Update, nr. 12, juli 2009);

'Exposure draft IASB inzake Revenue Recognition: einde van de POC-methode en van garantievoorzieningen en verliezen nemen bij winstgevende contracten?' (Update, nr. 4, december 2010);

'Project update – 'Revenue from Contracts with Customers' (Update, nr. 3, september 2011).

de contracten als één pakket werden uitonderhandeld, de vergoeding voor een contract afhankelijk is van de vergoeding voor een ander contract, of de te leveren goederen en/of diensten gezamenlijk een prestatieverplichting vormen.

Een onderneming kan zich verplichten tot de levering van verschillende goederen en/of diensten in één contract. In dat geval moet worden vastgesteld welke goederen en/of diensten een afzonderlijke prestatieverplichting bevatten. Daarvan is sprake als de goederen en/of diensten separeerbaar zijn van overige afspraken in het contract én indien de afnemer de voordelen van de goederen en/of diensten zelfstandig kan benutten dan wel gezamenlijk met middelen die de afnemer ter beschikking staan. Indien de goederen en/of diensten onderling dusdanig verbonden zijn dat het niet mogelijk is om afzonderlijke prestatieverplichtingen aan te wijzen verwerkt de onderneming het contract als ware het één prestatieverplichting.

Verschillen ten opzichte van huidige regelgeving voor opbrengstverantwoording

Ten opzichte van de huidige regelgeving in IAS 11 'Construction Contracts' en IAS 18 'Revenue' kan de nieuwe standaard effect hebben op het moment van het verwerken van opbrengsten en op de waardering van opbrengsten. Tevens zijn de voorgestelde toelichtingsvereisten uitgebreider dan in de huidige regelgeving.

Effect op moment van verwerken van opbrengsten

Opbrengsten voor geleverde goederen en diensten worden volgens de nieuwe standaard verantwoord op het moment dat 'control' wordt overgedragen aan de afnemer. Dit betekent bijvoorbeeld dat bij een onderhanden project in opdracht van derden alleen sprake kan zijn van tussentijdse opbrengstverantwoording indien de afnemer gedurende de looptijd van het project reeds 'control' verkrijgt. Te denken valt aan bouwprojecten waarbij de afnemer op elk moment het recht heeft om het gebouw in aanbouw over te nemen. Voor contracten waarbij pas na oplevering 'control' wordt overgedragen betekent dit naar alle waarschijnlijkheid dat pas op een later moment opbrengsten (en winst) worden verantwoord dan nu onder IAS 11 respectievelijk IFRIC 15 het geval is.

Overigens wordt onderscheid gemaakt tussen het begrip 'control' voor de levering van goederen en voor de levering van diensten. Bij de levering van goederen wordt verondersteld dat de 'control' op één bepaald moment wordt overgedragen. Bij de levering van diensten vindt de overdracht van 'control' plaats gedurende een bepaalde periode. Hierdoor blijft het bij de levering van diensten wel mogelijk om reeds gedurende de looptijd van het contract opbrengsten te verantwoorden (vergelijkbaar met de huidige POC-methode). Daarvoor is straks wel van belang dat reeds gedurende het contract 'control' wordt overgedragen.

In de voorstellen voor de nieuwe standaard wordt geen uniform toepasbare definitie gegeven van het begrip 'control' zoals in IFRS 10 'Consolidated Financial Statements' wel het geval is. Of sprake is van de overdracht van 'control' bij opbrengstverantwoording moet worden vastgesteld aan de hand van diverse criteria en indicatoren, zoals de mogelijkheid om over de voordelen van een actief te kunnen beschikken en de mogelijkheid om te voorkomen dat anderen over deze voordelen kunnen beschikken.

Effect op waardering van opbrengsten

Op het moment van aangaan van een contract met een afnemer wordt onder het basisprincipe van de nieuwe standaard de transactieprijs vastgesteld en gealloceerd aan de afzonderlijke prestatieverplichtingen in het contract. De transactieprijs betreft het bedrag dat de onderneming naar verwachting zal ontvangen in ruil voor de te leveren goederen en/of diensten, exclusief de bedragen die namens derden worden ontvangen (zoals omzetbelasting). In tegenstelling tot de huidige bepalingen van onder andere IAS 18 'Revenue', is geen minimaal niveau van zekerheid gegeven voordat opbrengsten mogen worden verantwoord (bijvoorbeeld 'probable' of 'reasonably assured'). Bij het vaststellen van de transactieprijs wordt in beginsel dan ook geen rekening gehouden met het kredietrisico van de afnemer. Eventuele afwaarderingen als gevolg van een kredietrisico dienen als afzonderlijke kostenpost te worden verantwoord en gepresenteerd in de winst-en-verliesrekening.

Bij het vaststellen van de transactieprijs moet de onderneming rekening houden met:

- variabele vergoedingen (als gevolg van kortingen, bonussen, boeteclausules, etc.);
- de aanwezigheid van een significante financieringscomponent (bijvoorbeeld bij een significant tijdsverschil tussen de levering van de goederen en/of diensten en de betaling door de afnemer waarbij contracten van maximaal een jaar zijn uitgezonderd van deze bepaling);
- non-cash vergoedingen (te waarden tegen reële waarde);
- door de afnemer verrekenbare vergoedingen (indien de onderneming bedragen verschuldigd is aan de afnemer die de afnemer kan verrekenen met de vergoeding uit hoofde van het contract).

In het geval van een variabele vergoeding moet een onderneming de transactieprijs bepalen volgens de 'expected value method' of de 'most likely amount method'. Bij de keuze voor een methode moet een onderneming kiezen voor de methode die leidt tot de meest betrouwbare uitkomst. Bij de 'expected value method' wordt de verwachte vergoeding gebaseerd op het gewogen gemiddelde van mogelijke uitkomsten. Bij de 'most likely amount method' wordt de verwachte vergoeding gebaseerd op de uitkomst met de hoogste waarschijnlijkheid. In voorbeeld 1 is een voorbeeld gegeven van de toepassing van beide methodes.

Een onderneming mag een variabele vergoeding alleen verantwoorden indien de onderneming voldoende zekerheid ('sufficient confidence') heeft verkregen dat een toekomstige significante terugboeking van omzet niet aan de orde is. Daarvan kan enkel sprake zijn indien de onderneming ervaring heeft met vergelijkbare prestatieverplichtingen (of bijvoorbeeld beschikt over kennis van andere ondernemingen met vergelijkbare prestatieverplichtingen) én de ervaring met vergelijkbare prestatieverplichtingen maatgevend is voor het bedrag dat onder het huidige contract kan worden ontvangen voor het voldoen aan de prestatieverplichting.

Voorbeeld 1: 'Expected value method' versus 'most likely amount method'

Onderneming X (een IT-dienstverlener) is een contract aangegaan met een afnemer waarin twee verschillende prestatieverplichtingen zijn geïdentificeerd. De eerste prestatieverplichting betreft een analyse van de IT-strategie van de afnemer. De vergoeding die onderneming X voor deze prestatieverplichting zal ontvangen is gebaseerd op de gerealiseerde kostenbesparingen van de afnemer gedurende de eerste twee jaar nadat onderneming X de analyse heeft uitgevoerd. De minimale vergoeding bedraagt € 1,5 miljoen, maximaal zal een vergoeding van € 3 miljoen worden ontvangen. Onderneming X heeft de afgelopen jaren diverse vergelijkbare opdrachten uitgevoerd waarvoor soortgelijke vergoedingen zijn ontvangen. De tweede prestatieverplichting betreft de implementatie van een ERP-systeem waarvoor een vaste vergoeding van € 1 miljoen wordt ontvangen plus een mogelijke bonus van € 250.000 indien de implementatie binnen 12 maanden wordt afgerond. Onderneming X schat de kans dat de implementatie binnen 12 maanden wordt afgerond op 75%.

Om de transactieprijs voor beide prestatieverplichtingen te bepalen hanteert Onderneming X de volgende methodes:

- Voor de eerste prestatieverplichting wordt de 'expected value method' gehanteerd. De vergoeding kan variëren van een bedrag van € 1,5 miljoen tot een bedrag van € 3 miljoen. Hierdoor bestaan zeer veel mogelijke uitkomsten van de schatting van de te ontvangen vergoeding. Onderneming X heeft ervaring opgedaan met vergelijkbare opdrachten en is in staat om een betrouwbare schatting te maken van de kostenbesparingen die de afnemer naar aanleiding van de analyse van Onderneming X zal kunnen maken. Deze schatting is gebaseerd op het gewogen gemiddelde van de mogelijke uitkomsten. Hierdoor kan er een betrouwbare schatting worden gemaakt van de vergoeding die Onderneming X zal ontvangen voor de analyse van de IT-strategie van de afnemer. Deze schatting wordt gebruikt om de transactieprijs voor de prestatieverplichting vast te stellen.
- Voor de tweede prestatieverplichting wordt de 'most likely amount method' gehanteerd. Het contract heeft slechts twee mogelijke uitkomsten (namelijk een vergoeding van € 1 miljoen of een vergoeding van € 1.250.000). Onder deze techniek wordt de verwachte vergoeding gebaseerd op de meest waarschijnlijke uitkomst. In dit geval betekent dat dat Onderneming X een opbrengst verantwoordt van € 1.250.000.

Presentatie

Vanaf het moment dat één van de contractpartijen aan haar verplichtingen heeft voldaan, verantwoordt een onderneming het contract in haar balans als een 'contractuele verplichting', als een 'contractueel actief' of als een 'vordering'. Er is sprake van een 'contractuele verplichting' indien een afnemer een vergoeding betaalt aan de onderneming voordat de onderneming haar prestatieverplichting heeft vervuld. De 'contractuele verplichting' betreft dan de verplichting van de onderneming om goederen en/of diensten te leveren waarvoor zij reeds een vergoeding heeft ontvangen. Indien de onderneming reeds goederen en/of diensten heeft geleverd, maar hiervoor nog geen vergoeding van de afnemer heeft ontvangen, is sprake van een 'contractueel actief' of een 'vordering'.

Zolang sprake is van te vervullen voorwaarden door de onderneming, presenteert de onderneming het contract als een 'contractueel actief'. Pas wanneer de onderneming aan alle voorwaarden heeft voldaan en de ontvangst van de vergoeding enkel een kwestie van tijd is, presenteert de onderneming het contract als een 'vordering'.

Toelichtingsvereisten

De voorstellen voor de nieuwe standaard bevatten onder meer de vereisten om kwalitatieve en kwantitatieve informatie te verstrekken over:

- contracten met afnemers, waaronder een uitsplitsing van de omzet en informatie over prestatieverplichtingen van de onderneming;
- significante veronderstellingen en eventuele wijzigingen daarin die vereist zijn bij het verwerken van contracten met afnemers;
- geactiveerde kosten die betrekking hebben op het afsluiten of het vervullen van contracten met afnemers (inclusief informatie over de amortisatie gedurende het boekjaar).

Met name ten aanzien van de kwalitatieve en kwantitatieve informatie over contracten met afnemers vereist de IASB een uitgebreide toelichting. Deze toelichtingsvereisten zijn veel uitgebreider dan de huidige toelichtingsvereisten onder IAS 11 en IAS 18.

Overige aandachtspunten

De nieuwe standaard voor opbrengstverantwoording gaat uitgebreider in op bijzonderheden bij opbrengstverantwoording dan de huidige standaarden. Dit is het gevolg van de doelstelling om alle bepalingen ten aanzien van opbrengstverantwoording te verzamelen in één standaard, die van toepassing is op alle sectoren en op alle soorten transacties die opbrengsten genereren.

In tabel 1 is een overzicht opgenomen van overige punten bij toepassing van de nieuwe standaard, die wij nu reeds onder de aandacht willen brengen.

In de Exposure Drafts waren meer aandachtspunten opgenomen dan in de huidige voorstellen voor de nieuwe standaard. Als gevolg van ontvangen commentaar heeft de IASB om uiteenlopende redenen besloten een aantal onderwerpen niet op te nemen in de huidige voorstellen. Een voorbeeld van een eerder voorstel dat inmiddels niet meer is opgenomen zijn de bepalingen omtrent verlieslatende prestatieverplichtingen. In de Exposure Draft was expliciet opgenomen dat wanneer een prestatieverplichting verlieslatend is, een voorziening moet worden gevormd voor de laagste van het bedrag dat minimaal nodig is om aan de prestatieverplichting te voldoen of van het bedrag dat benodigd is om de prestatieverplichting af te kopen (indien dat mogelijk is onder het afgesloten contract). Deze bepalingen zijn verwijderd, omdat andere standaarden (IAS 37 'Provisions, Contingent Liabilities and Contingent Assets' en IAS 2 'Inventories') reeds voldoende

Tabel 1: Overige aandachtspunten

Onderwerp	Voorlopige besluiten
Garanties	Afzonderlijk te kopen garanties (de aanvullende garantie wordt bijvoorbeeld afzonderlijk geprijsd of in het contract opgenomen) dienen als afzonderlijke prestatieverplichting te worden aangemerkt waardoor een deel van de transactieprijs aan de verkochte garantie wordt toegerekend.
Kosten voor afsluiten van contracten	Kosten die direct zijn toe te rekenen aan het afsluiten van het contract moeten worden geactiveerd als de onderneming verwacht dat deze kosten worden terugverdiend. Als de amortisatie van dit actief zou plaatsvinden over een amortisatieperiode van een jaar of minder, mag de onderneming (bij wijze van 'practical expedient') kiezen deze kosten direct ten laste van het resultaat te brengen.
Breakage	'Breakage' heeft betrekking op die gevallen waarin afnemers niet al hun rechten op goederen of diensten uitoefenen (bijvoorbeeld bij niet gebruikte cadeaubonnen). Indien een voldoende betrouwbare schatting kan worden gemaakt van de 'breakage', dient het verwachte bedrag aan opbrengst uit 'breakage' te worden verantwoord in verhouding tot het patroon van de uitgeoefende rechten door de afnemer. Indien de schatting van de 'breakage' niet voldoende betrouwbaar is te maken, wordt de opbrengst pas verantwoord op het moment dat de kans op uitoefenen van het recht verwaarloosbaar is.
Contractaanpassingen	Indien een contractaanpassing enkel leidt tot de toevoeging van een prestatieverplichting tegen een vergoeding die in verhouding staat tot deze aanvullende prestatieverplichting, wordt de contractaanpassing verwerkt als een afzonderlijk contract. In alle overige gevallen vindt een herziening plaats van de allocatie van de totale aangepaste transactieprijs aan de afzonderlijke prestatieverplichtingen.
Verkoopprijzen die in hoge mate variabel zijn	Bij contracten met verkoopprijzen die in hoge mate variabel zijn (als een onderneming dezelfde producten en/of diensten op ongeveer hetzelfde moment levert aan verschillende afnemers tegen zeer uiteenlopende verkoopprijzen), mag de 'residual method' worden gebruikt voor het alloceren van de transactieprijs aan de afzonderlijke prestatieverplichtingen van het contract. Zie het artikel 'Project update – 'Revenue from Contracts with Customers' in Update nr. 3, september 2011, voor een voorbeeld van de toepassing van de 'residual method'.
Verkoop- en terugverkoopovereenkomsten (putopties)	Bij verkoop- en terugverkoopovereenkomsten waarbij de afnemer een optie heeft om activa terug te verkopen aan de onderneming (putoptie) tegen een prijs die lager is dan de oorspronkelijke verkoopprijs, moet worden beoordeeld of de afnemer een significant economisch motief heeft om de optie uit te oefenen. In feite is dan namelijk sprake van een lease waardoor IAS 17 'Leases' van toepassing is, tenzij het contract onderdeel uitmaakt van een sale-and-leaseback transactie. In dat geval moet de onderneming de transactie verwerken als een financieringsovereenkomst. Indien geen sprake is van een significant economisch motief om de optie uit te oefenen, wordt de transactie als een verkooptransactie beschouwd met een recht tot ruil.

richtlijnen bevatten om verliezen uit verlieslatende contracten te identificeren en te verwerken. Een ander voorbeeld betreft de afwaardering van de vordering uit hoofde van kredietverliezen. Volgens de Exposure Draft moesten deze kredietverliezen onmiddellijk na de omzetregel gepresenteerd worden. Zoals eerder in dit artikel aangegeven heeft de IASB inmiddels besloten dat afwaarderingen uit hoofde van kredietrisico als een aparte kostenpost (en dus niet als een correctiepost op de omzet) gepresenteerd moeten worden.

Verwerkingswijze eerste toepassing

In de voorstellen voor de nieuwe standaard is opgenomen dat een onderneming de nieuwe standaard retrospectief moet verwerken (in lijn met IAS 8 'Accounting Policies, Changes in Accounting Estimates and Errors') waarbij gebruik mag worden gemaakt van enkele vereenvoudigingen.

Vervolg

In de komende maanden wordt de nieuwe standaard verder uitgewerkt aan de hand van het ontvangen commentaar. Naar verwachting brengt de IASB de nieuwe standaard in juni 2013 in stemming.

Na vaststelling door de IASB kan publicatie van de nieuwe standaard in juli 2013 plaatsvinden. Hierna moet de Europese Commissie haar goedkeuring nog verlenen voordat de nieuwe standaard in de Europese Unie mag worden toegepast. Zoals in de eerste alinea van dit artikel reeds is vermeld, is de huidige verwachting dat toepassing van de nieuwe standaard voor boekjaren die beginnen op of na 1 januari 2017 verplicht wordt gesteld.

drs. Inge van Sloun RA

10 vragen over share-based payments aan personeel

Share-based payments (op aandelen gebaseerde betalingen) komen vooral voor in relatie tot het belonen van personeel. Naast het verstrekken van aandelenopties aan personeel komen allerlei andere varianten voor. In dit artikel wordt aan de hand van 10 vragen aandacht besteed aan de verwerking van share-based payments aan personeel onder IFRS en NL GAAP.

Wat wordt verstaan onder een share-based payment?

Een share-based payment is een transactie waarbij een onderneming goederen of diensten ontvangt in ruil voor een vergoeding in aandelen (of andere eigenvermogensinstrumenten zoals aandelenopties) van de onderneming ('equity-settled transacties') of een geldbedrag dat is gebaseerd op de prijs of waarde van de aandelen (of andere eigenvermogensinstrumenten) van de onderneming ('cash-settled transacties'). In beide gevallen is de uiteindelijke vergoeding afhankelijk van de waarde van de aandelen van de onderneming zelf.

Waarom worden share-based payments aan personeel in het resultaat verwerkt?

Een onderneming ontvangt arbeidsprestaties in ruil voor de verstrekte share-based payments (bijvoorbeeld aandelenopties) aan personeel. Aan de ontvangen arbeidsprestaties moeten kosten worden toegerekend. Als aan personeel aandelenopties worden toegekend, is de realiteit dat deze aandelenopties een waarde

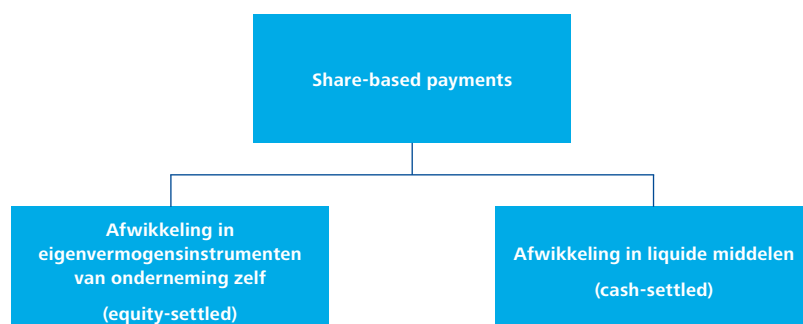
hebben. Verwerking als last sluit aan op deze realiteit. Share-based payments kwamen in het verleden niet tot uiting in de winst-en-verliesrekening. Aan het begin van deze eeuw ontwikkelden diverse standard setters, waaronder de IASB en de FASB, regels die wel zouden leiden tot lasten. Diverse partijen betoogden echter dat verstrekte aandelenopties geen kostenpost voor een onderneming zouden zijn. Reeds voordat er regels kwamen die de verwerking van share-based payments via het resultaat voorschreven, gaf Warren Buffett zijn mening daarover. Volgens hem kon er geen misverstand bestaan over de vraag of verstrekte aandelenopties een kostenpost vormen. 'Accounting principles offer management a choice: pay employees in one form and count the cost, or pay them in another form and ignore the cost. Small wonder then that the use of options has mushroomed,' merkte hij op. 'If options aren't a form of compensation, what are they? If compensation isn't an expense, what is it? And, if expenses shouldn't go into the calculation of earnings, where in the world should they go?'

Hoe vindt verwerking van share-based payments aan personeel op hoofdlijnen plaats?

De verwerking van share-based payments aan personeel is afhankelijk van de wijze van afwikkeling (equity-settled of cash-settled transacties). De debetboeking is voor beide wijzen van afwikkeling gelijk, namelijk het verwerken van personeelslasten. De creditboeking daarentegen is afhankelijk van de wijze van afwikkeling. De creditboeking bij equity-settled transacties is een opboeking van het eigen vermogen. De creditboeking bij cash-settled transacties is het boeken van een verplichting.

IFRS schrijft voor de verstrekte share-based payments te waarderen op grond van de reële waarde van de toegekende share-based payments. Als alternatief staat NL GAAP toe de aan personeel verstrekte aandelenopties te verwerken op basis van de intrinsieke waarde in plaats van de reële waarde. Als een onderneming kiest om onder NL GAAP de aandelenopties te verwerken op basis van de intrinsieke waarde, dan dient ongeacht de wijze van afwikkeling de intrinsieke waarde te worden bepaald op iedere balansdatum en op de afwikkelingsdatum. Elke verandering in de intrinsieke waarde wordt dan in de winst-en-verliesrekening verwerkt.

Schema 1: Share-based payments

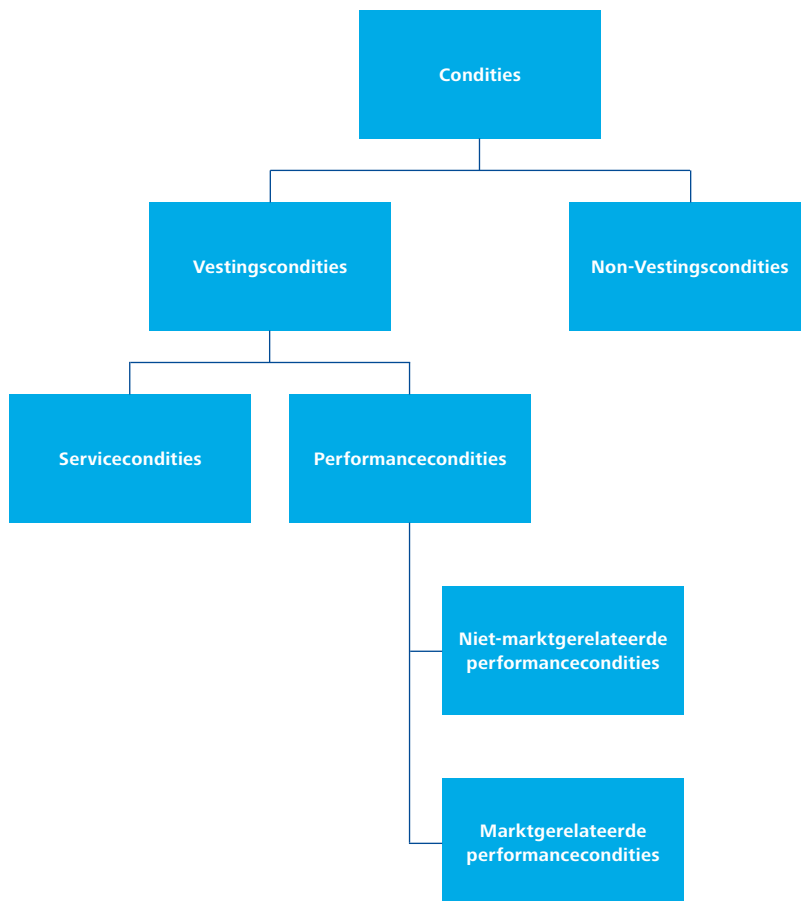
Tabel 1: Journaalposten

	Equity-settled	Cash-settled
Personeelslasten	Aan Eigen vermogen	
Personeelslasten		Aan Verplichting

Wat zijn vestingcondities?

Vestingcondities zijn de voorwaarden verbonden aan share-based payments waaraan moet zijn voldaan alvorens de werknemer gerechtigd wordt tot de ontvangst van de eigenvermogensinstrumenten van de onderneming of van geldmiddelen. Vestingcondities omvatten zowel servicecondities als performancecondities.

Figuur 1: Conditie onder IFRS

Tabel 2: Terminologie vestingcondities onder NL GAAP versus IFRS

Vestingcondities onder NL GAAP	Vestingcondities onder IFRS
Prestatiegerelateerde voorwaarden	Servicecondities Niet-marktgerelateerde performance condities
Prijsgerelateerde voorwaarden	Marktgerelateerde performancecondities

Servicecondities zijn voorwaarden gerelateerd aan de dienstperiode. Bijvoorbeeld de eis dat een werknemer drie jaar in dienst moet blijven alvorens hij de ontvangen aandelenopties kan uitoefenen. Performancecondities zijn voorwaarden op grond waarvan bepaalde prestatiedoelen moeten worden bereikt. Bij performancecondities moet ook sprake zijn van een serviceconditie. Performancecondities bestaan uit niet-marktgerelateerde condities en marktgerelateerde condities. Marktgerelateerde voorwaarden hangen samen met de waarde van de eigenvermogensinstrumenten van de rechtspersoon. Het bereiken van een bepaalde aandelenprijs is een voorbeeld van een marktgerelateerde performanceconditie. Alle overige performancecondities zijn niet-marktgerelateerde condities. Een voorbeeld hiervan is dat een werknemer aandelen krijgt toegekend onder de voorwaarde dat de omzet met een bepaald percentage stijgt over een bepaalde periode waarin de werknemer in dienst van de onderneming is.

Onder NL GAAP worden voor de diverse vestingcondities termen gehanteerd die iets afwijken van IFRS. In onderstaande tabel wordt de relatie gelegd tussen de termen die onder NL GAAP en onder IFRS worden gehanteerd.

Wat zijn non-vestingcondities?

Non-vestingcondities zijn al die condities die niet voldoen aan de definitie van vestingcondities. Een non-vestingconditie heeft dan ook geen invloed op de vraag wanneer de andere contractpartij (bijvoorbeeld werknemer) gerechtigd wordt tot ontvangst van geldmiddelen, andere activa of eigenvermogensinstrumenten van de rechtspersoon. Non-vestingcondities worden meegenomen bij het bepalen van de reële waarde op de toekenningsdatum. Dit in tegenstelling tot servicecondities en niet-marktgerelateerde performancecondities. Een voorbeeld hiervan is de bepaling dat een werknemer bijdragen moet storten alvorens in aanmerking te komen voor een share-based payment (heeft betrekking op pre-vestingperiode). Een ander voorbeeld betreft een restrictie om verkregen aandelen nadat deze onvoorwaardelijk zijn geworden over te dragen aan derden (heeft betrekking op de post-vestingperiode).

Wat is invloed van vesting- en non-vestingcondities op personeelslasten?

Servicecondities en niet-marktgerelateerde performancecondities worden niet betrokken bij het bepalen van de reële waarde van de share-based payment op de toekenningsdatum. Deze condities moeten worden betrokken bij het schatten van het aantal aandelen of opties dat naar verwachting zal vesten ('true-up' mechanisme). De in de winst-en-verliesrekening te verantwoorden personeelslast wordt bepaald door aan het einde van het boekjaar in te schatten welk deel van de aandelen of opties zal vesten. Een eerder verwerkte personeelslast wordt

Tabel 3: Verwerking vestingcondities

	Vestingcondities		Non-vesting condities	
	Servicecondities	Niet-marktgerelateerde performancecondities	Marktgerelateerde performancecondities	
Bij bepalen van reële waarde van share-based payments op toekenningsdatum rekening houden met:	Nee	Nee	Ja	Ja
Bij bepalen toerekening aan perioden van share-based payments rekening houden met:	Ja	Ja	Nee	Nee

teruggeboekt als niet aan deze condities wordt voldaan. Bijvoorbeeld omdat een werknemer uit dienst gaat alvorens wordt voldaan aan een serviceconditie. In dat geval wordt de personeelslast die reeds was verwerkt uit hoofde van de share-based payment inzake deze werknemer in zijn geheel teruggeboekt.

Marktgerelateerde performancecondities en non-vestingcondities worden wel meegenomen bij het bepalen van de reële waarde van de share-based payment op de toekenningsdatum. Deze condities hebben vervolgens geen invloed meer op de schatting van het aantal aandelen of opties dat naar verwachting zal vesten. De in de winst-en-verliesrekening verantwoorde personeelslast wordt niet teruggeboekt als niet aan deze condities wordt voldaan. Stel dat een conditie voor vesten is dat de aandelenkoers van de onderneming moet stijgen met 10% over een bepaalde periode. Deze conditie wordt meegenomen bij het bepalen van de reële waarde van de share-based payment op toekenningsdatum. De te verwerken personeelslast wordt vervolgens aan de hand van die reële waarde bepaald. Als blijkt dat niet aan deze conditie wordt voldaan, worden de reeds geboekte personeelslasten niet aangepast.

Voorbeeld verwerking share-based payment tegen reële waarde?

Een onderneming zegt op 1 januari 2013 aan 200 werknemers 100 aandelenopties toe. Iedere aandelenoptie geeft het recht één aandeel te kopen van de onderneming zelf tegen een uitoefenprijs van € 50. De opties kunnen uitsluitend worden uitgeoefend één dag nadat ze zijn gevest. De opties vesten indien de desbetreffende personeelsleden drie jaar in dienst blijven vanaf de toekenningsdatum.

De reële waarde van het onderliggende aandeel bedraagt op 1 januari 2013 € 50. Op de daarop volgende balansdata bedraagt de reële waarde van het aandeel als volgt: € 45, € 55 en € 65.

De onderneming heeft de volgende verwachtingen van het percentage personeelsleden dat de volle drie jaar in dienst zal blijven:

- verwachting ultimo 2013: 80%; en
- verwachting ultimo 2014: 85%.

Eind 2015 blijkt 75% van de desbetreffende personeelsleden nog in dienst te zijn.

Op basis van de bovenstaande gegevens zijn de volgende waarderingsmodellen af te leiden (in €):

Tabel 4: Waardering share-based payment tegen reële waarde

	Aandelenprijs	Intrinsieke waarde optie	Reële waarde optie
1 januari 2013	50	0	6
31 december 2013	45	0	3
31 december 2014	55	5	7
31 december 2015	65	15	15

De reële waarde van de toegekende opties wordt bepaald door middel van een optiewaarderingsmodel.

De verwerking van de toegekende aandelenopties tegen reële waarde luidt als volgt (in €):

Tabel 5: Verwerking toegekende aandelenopties tegen reële waarde

	Jaar	Personeelslast in W&V	Mutatie EV excl. resultaat	Resultaat	Mutatie EV incl. resultaat
(= 80% x 200 x 100 x € 6 x 1/3)	2013	32.000	32.000	(32.000)	0
(= 85% x 200 x 100 x € 6 x 2/3 - € 32.000)	2014	36.000	36.000	(36.000)	0
(= 75% x 200 x 100 x € 6 x 3/3 - € 68.000)	2015	22.000	22.000	(22.000)	0
	Totaal	90.000	90.000	(90.000)	0

De inhoud van dit voorbeeld is gebaseerd op het voorbeeld in bijlage 2 van RJ 275 'Op aandelen gebaseerde betalingen'.

Voorbeeld verwerking share-based payment tegen intrinsieke waarde?

Onder NL GAAP kan de onderneming uit het bovenstaande voorbeeld ook kiezen voor verwerking van de toegekende aandelenopties tegen de intrinsieke waarde. In dat geval is de verwerking als volgt (in €):

Tabel 6: Verwerking toegekende aandelenopties tegen intrinsieke waarde

	Jaar	Personeelslast in W&V	Mutatie EV excl. resultaat	Resultaat	Mutatie EV incl. resultaat
(= 80% x 200 x 100 x € 0 x 1/3)	2013	0	0	0	0
(= 85% x 200 x 100 x € 5 x 2/3)	2014	56.667	56.667	(56.667)	0
(= 75% x 200 x 100 x € 15 x 3/3 - € 56.667)	2015	168.333	168.333	(168.333)	0
	Totaal	225.000	225.000	(225.000)	0

Verwerking van de toegekende aandelenopties tegen intrinsieke waarde leidt ertoe dat de ontwikkeling van de intrinsieke waarde van de opties invloed heeft op de te verwerken personeelslast. In dit voorbeeld resulteert de stijging van de intrinsieke waarde in een totale last (€ 225.000) die aanzienlijk hoger is dan de last die verwerkt zou worden bij toepassing van de reële waarde (€ 90.000). Deze laatste waarde is gebaseerd op de reële waarde van de opties op 1 januari 2013 (toekenningsmoment) en wordt dus niet beïnvloed door de latere gunstige ontwikkeling van de aandelenkoers.

Hoe vindt verwerking plaats van share-based payments binnen een groep?

Onder NL GAAP hoeven de regels voor de verwerking van share-based payments niet te worden toegepast voor de verwerking van share-based payments die geïnitieerd zijn of afgewikkeld worden door een persoon of maatschappij die niet tot de consolidatiekring van de rechtspersoon behoort (RJ 275.103a). Als bijvoorbeeld een holding een aandelenoptieregeling heeft toegekend aan werknemers van een werkmaatschappij en die regeling ook door die holding wordt afgewikkeld, dan hoeft de werkmaatschappij deze regeling niet in

haar jaarrekening te verwerken. De werkmaatschappij mag ervoor kiezen om dat wel te doen. De werkmaatschappij moet hierin een stelselmatig toe te passen keuze maken. Tevens is sprake van transacties tussen verbonden partijen die mogelijk moeten worden toegelicht (RJ 275.511).

Onder IFRS is een dergelijke vrijstelling niet aanwezig. De groepsentiteit die de diensten van de werknemer ontvangt moet een personeelslast verwerken. Dit geldt onafhankelijk van de vraag welke entiteit binnen de groep de share-based payment initieert of afwikkelt.

Voorbeeld: Share-based payments binnen een groep onder IFRS

De moedermaatschappij verstrekt rechten op haar eigen aandelen aan werknemers van dochtermaatschappij. De dochtermaatschappij heeft geen verplichting de aandelen van de moedermaatschappij te leveren aan haar werknemers. De dochtermaatschappij verwerkt de ontvangen diensten van deze werknemers als equity-settled transacties conform IFRS 2 'Share-based Payment'. Hiertoe verwerkt de dochtermaatschappij in haar eigen jaarrekening enerzijds een personeelslast en anderzijds een rechtstreekse toename van het eigen vermogen. Deze toename van het eigen

vermogen betreft in feite een kapitaalcontributie door de moedermaatschappij. De dochtermaatschappij verwerkt in haar jaarrekening de volgende boeking:

Personeelslast	X	
Aan Eigen vermogen (agio)		X

De moedermaatschappij heeft een verplichting om de share-based payment af te wikkelen met de werknemers van de dochtermaatschappij door levering van haar eigen aandelen. De moedermaatschappij verwerkt in haar enkelvoudige jaarrekening haar verplichting conform de bepalingen die gelden voor equity-settled transacties in IFRS 2. De moedermaatschappij verwerkt in haar enkelvoudige jaarrekening de volgende boeking:

Belang in dochtermaatschappij	X	
Aan Eigen vermogen		X

De moedermaatschappij verwerkt in haar geconsolideerde jaarrekening de share-based payment als equity-settled transactie conform IFRS 2. De moedermaatschappij verwerkt in haar geconsolideerde jaarrekening de volgende boeking:

Personeelslast	X	
Aan Eigen vermogen		X

Toelichting van share-based payments?

Voor een open naamloze vennootschap zijn toelichtingsvereisten inzake share-based payments opgenomen in artikel 2:383d BW. Deze toelichtingsvereisten zijn van toepassing op iedere bestuurder en iedere commissaris afzonderlijk en op de werknemers gezamenlijk. Deze toelichtingsvereisten bestaan onder meer uit:

- de uitoefenprijs van de rechten en de prijs van de onderliggende aandelen in het kapitaal van de vennootschap indien die uitoefenprijs lager ligt dan de prijs van die aandelen op het moment van toekenning van de rechten;
- het aantal aan het begin van het boekjaar nog niet uitgeoefende rechten;
- het aantal door de vennootschap in het boekjaar verleende rechten met de daarbij behorende voorwaarden; indien dergelijke voorwaarden gedurende het boekjaar worden gewijzigd, dienen deze wijzigingen afzonderlijk te worden vermeld;
- het aantal gedurende het boekjaar uitgeoefende rechten, waarbij in ieder geval worden vermeld het bij die uitoefening behorende aantal aandelen en de uitoefenprijzen;
- het aantal aan het einde van het boekjaar nog niet uitgeoefende rechten, waarbij worden vermeld:
 - de uitoefenprijs van de verleende rechten;
 - de resterende looptijd van de nog niet uitgeoefende rechten;
 - de belangrijkste voorwaarden die voor uitoefening van de rechten gelden;
 - een financieringsregeling die in verband met de toekenning van de rechten is getroffen; en
 - andere gegevens die voor de beoordeling van de waarde van de rechten van belang zijn;

- indien van toepassing: de door de vennootschap gehanteerde criteria die gelden voor de toekenning of uitoefening van de rechten.

Voor ondernemingen die niet classificeren als open naamloze vennootschap wordt door de Raad voor de Jaarverslaggeving in RJ 275 'Op aandelen gebaseerde betalingen' aanbevolen deze wettelijke toelichtingsvereisten ook te volgen. Deze toelichting hoeft in dat geval voor bestuurders en commissarissen niet afzonderlijk te worden opgenomen. De Raad voor de Jaarverslaggeving bepaalt voorts in algemene zin dat een onderneming informatie dient te verstrekken over de aard en omvang van share-based payments gedurende de verslagperiode. Hiertoe moeten de belangrijkste bepalingen van de aan deze share-based payments ten grondslag liggende overeenkomsten worden opgenomen (RJ 275.504). Deze bepalingen betreffen onder andere een beschrijving van ieder type share-based payment dat op enig moment in de periode bestond, met inbegrip van de belangrijkste voorwaarden van iedere overeenkomst, zoals de voorwaarden voor onvoorwaardelijke toezegging, de maximale looptijd van toegekende opties en de afwikkelingsmethode (bijvoorbeeld afwikkeling in eigenvermogensinstrumenten of in liquide middelen). Een onderneming met nagenoeg vergelijkbare soorten share-based payments mag deze informatie geaggregeerd vermelden, tenzij afzonderlijke vermelding vereist is om te voldoen aan het uitgangspunt van RJ 275 (RJ 275.504). Het gedurende het boekjaar in overeenstemming met RJ 275 verwerkte bedrag aan share-based payments dient in de toelichting te worden vermeld. Het bedrag dat onder de lonen is verwerkt (RJ 275.505) dient afzonderlijk te worden vermeld. Voor zover de lasten als gevolg van share-based payments betrekking hebben op transacties met bestuurders of commissarissen, dienen ze te worden meegenomen bij de verwerking van de bezoldigingen als bedoeld in art. 2:383 BW (RJ 275.506).

Onder IFRS zijn de toelichtingsvereisten van share-based payments overigens nog omvangrijker dan onder NL GAAP. Belangrijk is om te benadrukken dat als een open naamloze vennootschap IFRS toepast, artikel 2:383d BW nog steeds van toepassing is (op grond van artikel 2:362 lid 9 BW). Dat betekent dat voor iedere bestuurder en iedere commissaris afzonderlijk en voor de werknemers gezamenlijk aan de vereisten van artikel 2:383d BW moet worden voldaan. Dat is met name van belang omdat IFRS 2 'Share-based Payment' namelijk niet vereist dat de toelichting van share-based payments voor iedere bestuurder en iedere commissaris afzonderlijk wordt opgenomen.

Voor een volledig beeld van de toelichtingsvereisten adviseren wij u kennis te nemen van de specifieke toelichtingsvereisten zoals deze zijn opgenomen in artikel 2:383d BW, RJ 275 en IFRS 2.

drs. Dingeman Manschot RA

Assurance

Praktijkhandreiking NBA:

Gevolgen van uitbesteding aan uitvoeringsorganisaties voor de accountantscontrole bij decentrale overheden

Decentrale overheden, gemeenten, provincies, waterschappen, en gemeenschappelijke regelingen, hierna: gemeenten, worden geconfronteerd met een toenemende druk om tot bezuinigingen te komen. Dit houdt verband met de huidige economische situatie en met de bezuiniging en de herschikking van taken op het niveau van de centrale overheid. Gemeenten besteden in toenemende mate taken uit aan een derde organisatie om bezuinigingen te realiseren. In 2011 is hierdoor discussie ontstaan over de wijze waarop de verantwoordingsinformatie van deze organisaties moeten worden gecontroleerd door gemeenten en accountants. De Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA) heeft daarom een handreiking¹ gepubliceerd. In deze handreiking worden de gevolgen van uitbesteding van taken voor de accountantscontrole bij gemeenten uiteengezet. De praktijkhandreiking is relevant voor gemeenten, derde organisaties en accountants.

Uitvoeringsorganisatie of serviceorganisatie

In de praktijk is veelal sprake van twee verschillende organisatievormen waarin diensten worden ondergebracht, namelijk uitvoeringsorganisaties en serviceorganisaties. Een voorbeeld van een uitvoeringsorganisatie is een Sociale Werkvoorzieningsschap (ofwel SW-bedrijf). Een voorbeeld van een serviceorganisatie is een salarisverwerker die de salarisverwerking verzorgt voor gemeenten.

Er is verschil tussen een serviceorganisatie en een uitvoeringsorganisatie. Bij een serviceorganisatie blijft de gemeente eindverantwoordelijk voor de door de serviceorganisatie aangeleverde verantwoordingsinformatie (de output van de serviceorganisatie). In het geval van een

uitvoeringsorganisatie is de verantwoordelijkheid van de gemeente veelal nog breder, waarbij de aard en omvang van de verantwoordelijkheid afhankelijk is van de organisatievorm en gemaakte afspraken.

Informatievoorziening

De gemeente is verantwoordelijk voor het vaststellen van de betrouwbaarheid van de informatie die wordt verantwoord in de gemeentelijke jaarrekening afkomstig van een service- of uitvoeringsorganisatie. In beide situaties betreft het een derde organisatie die taken uitvoert waarbij (een deel van) de verantwoordingsinformatie onderdeel uitmaakt van de gemeentelijke jaarrekening. Doordat de derde organisatie op afstand van de gemeente staat, dient de gemeente afspraken te maken met de derde organisatie over de wijze van verantwoording door de derde organisatie. Deze afspraken worden door de gemeente, bij voorkeur schriftelijk, gemaakt met de derde organisatie. Bijvoorbeeld door het vastleggen van afspraken in een dienstverleningsovereenkomst over de wijze van het afleggen van verantwoording door de derde organisatie aan de gemeente. In deze overeenkomst kunnen bijvoorbeeld onderstaande bepalingen worden opgenomen:

- verantwoordelijkheden gemeente respectievelijk derde organisatie
- aanlevering informatie en gebruikte basisgegevens
- timing en format aanlevering verantwoordingsinformatie (journaalposten, financiële verantwoording)
- uitvoering controlewerkzaamheden door gemeente op de verantwoordingsinformatie
- evaluatie kwaliteit dienstverlening
- bepalingen over aansprakelijkheid, beëindiging dienstverlening, gevolgen van het niet- nakomen van contractuele bepalingen
- de wet- en regelgeving die van toepassing is op de door de derde organisatie uit te voeren diensten
- afspraken over reikwijdte en diepgang van een (eventuele) accountantscontrole

¹ <http://www.nba.nl/Actueel/Nieuws/Nieuwsarchief/Ter-consultatie-Handreiking-1122-over-uitbesteding-aan-uitvoeringsorganisaties-en-accountantscontrole-bij-decentrale-overheden/>

Afhankelijk van de afspraken die de gemeente maakt met de derde organisatie, wordt de controlefunctie van de gemeente en de accountant van de gemeente ingericht.

Controle gemeente op de verantwoordingsinformatie

De gemeente kan op basis van de ontvangen verantwoordingsinformatie van de derde organisatie zelfstandig een aantal controles uitvoeren, bijvoorbeeld op de juistheid van de gebruikte basisgegevens door de derde organisatie. Een voorbeeld hiervan is een derde organisatie die de belastingadministratie voor een gemeente verzorgt. De gemeente kan dan zelfstandig vaststellen dat het door de derde organisatie gebruikte adressenbestand juist en volledig is en de gehanteerde belastingtarieven juist zijn.

Daarnaast kan door de gemeente met behulp van cijferanalyses ook zekerheid worden verkregen over de juistheid en de volledigheid van de aangeleverde verantwoordingsinformatie. Een voorbeeld hiervan is dat de gemeente op grond van de totale WOZ-waarde van de woningen een verwachting maakt van de belastingopbrengsten en deze vergelijkt met de werkelijke belastingopbrengsten volgens opgave van de derde organisatie.

Naast de controles zoals uitgevoerd door de gemeente, kan nog sprake zijn van een door de accountant van de serviceorganisatie verstrekte controleverklaring bij de interne beheersingsmaatregelen van de serviceorganisatie. Een dergelijke verklaring geeft zekerheid aan de gemeenten die gebruikmaken van de diensten van de serviceorganisatie. In het geval van een uitvoeringsorganisatie is veelal een controleverklaring bij de jaarrekening van de uitvoeringsorganisatie beschikbaar die zekerheid geeft aan de aangesloten gemeenten.

Controle accountant van de gemeente

De afspraken die de gemeente heeft gemaakt met de derde organisatie zijn mede bepalend voor de aard en omvang van de te verrichten werkzaamheden door de accountant van de gemeente. De accountant zal in eerste aanleg gebruik willen maken van de checks and balances die de gemeente heeft getroffen om er zeker van te zijn dat de informatie afkomstig van de derde organisatie betrouwbaar is.

De accountant van de gemeente kan vervolgens, bijvoorbeeld op grond van de dienstverleningsovereenkomst, bepalen welke onderdelen van belang zijn voor de getrouwheid en rechtmatigheid van de verantwoordingsinformatie die in de gemeentelijke jaarrekening opgenomen is. Daarbij kan gebruik worden gemaakt van de werkzaamheden van de accountant van de derde organisatie.

Daarnaast zijn de controles op de aangeleverde verantwoordingsinformatie van belang voor de bepaling van de controleaanpak van de accountant. Afhankelijk van de dienstverleningsovereenkomst en de interne beheersingsmaatregelen van de gemeente, evalueert de accountant in welke mate hij gebruik kan en wil maken van de werkzaamheden van de accountant van de derde organisatie. De accountant kan besluiten dat hij voldoende controle-informatie verkrijgt door de interne beheersingsmaatregelen van de gemeente te toetsen en zelfstandig aanvullend gegevensgerichte werkzaamheden uit te voeren. Ook kan de conclusie van de accountant zijn dat hij gebruik wil maken van de werkzaamheden van de accountant van de derde organisatie om voldoende controle-informatie te verkrijgen.

Het kan voorkomen dat de accountant van de derde organisatie een verklaring afgeeft bij de interne beheersing van de organisatie en/of bij de verantwoording van de derde organisatie. In dat geval neemt de accountant van de gemeente de aanwijzingen zoals opgenomen in standaard 600² in acht. De accountant van de gemeente is immers eindverantwoordelijk voor de controleverklaring bij de gemeentelijke jaarrekening en dient, indien de accountant gebruikmaakt van de werkzaamheden van een andere accountant, een oordeel te vormen over de adequate uitvoering van de controlewerkzaamheden van de accountant.

Het kan ook voorkomen dat de gemeente geen verklaring van de accountant van de derde organisatie ontvangt. In dat geval dient de gemeente zelf interne beheersingsmaatregelen te treffen om de juistheid en volledigheid van de verantwoordingsinformatie vast te stellen. Uiteraard is dan geen sprake van het gebruikmaken van de werkzaamheden van een andere accountant. De accountant van de gemeente dient dan zelfstandig vast te stellen dat de interne beheersingsmaatregelen van de gemeente effectief zijn om de juistheid en de volledigheid van de verantwoordingsinformatie te waarborgen. In feite conform de controleaanpak van de accountant als geen sprake is van uitbestede diensten aan een organisatie. Deze aanpak is alleen mogelijk als de gemeente de beschikking heeft over voldoende informatie om controles op de verantwoordingsinformatie zelfstandig uit te kunnen voeren.

Voorbeelden

In de praktijkhandreiking zijn een aantal voorbeelden uit de praktijk opgenomen. Een drietal voorbeelden zijn in dit artikel nader uitgewerkt, te weten de uitbesteding van de salarisadministratie, de uitbesteding van het heffen en innen van belastingen door een derde organisatie en het uitbesteden van de uitvoering van de Wet sociale werkvoorziening aan een derde organisatie.

² Voor een nadere uitwerking van deze standaard verwijzen wij naar de nadere voorschriften controle- en overige standaarden.

Uitbesteding salarisadministratie (serviceorganisatie)

Een veelvoorkomende vorm van uitbesteden is de uitbesteding van de salarisberekening en verwerking aan een gespecialiseerd bedrijf of een daartoe opgerichte gemeenschappelijke regeling. Hierbij worden specifieke onderdelen van de werkzaamheden door een serviceorganisatie uitgevoerd onder eindverantwoordelijkheid van de gemeente. Bijvoorbeeld de maandelijkse salarisberekening, het toepassen van de juiste belastingtabellen, sociale premies, het verzorgen van de salarisslips voor de werknemers en aanleveren van betaalbestanden aan de gemeente. De gemeente beschikt doorgaans over de basisgegevens (personeelsdossiers en bestanden) en levert mutaties aan de serviceorganisatie. Bijvoorbeeld informatie over indiensttredingen, uitdiensttredingen, salarisverhogingen en bijzondere vergoedingen. De serviceorganisatie verricht de overeengekomen werkzaamheden ten behoeve van de gemeente. De gemeente ontvangt periodiek de salarisgegevens voor de verwerking in de financiële administratie en zorgt zelfstandig voor de betalingen.

NVCOS standaard 402 is in een dergelijke situatie van toepassing. De accountant kan de controle richten op de kwaliteit van de interne beheersing van het salarisproces binnen de gemeente. Mogelijk leveren de door de gemeente getroffen interne beheersingsmaatregelen en de door de accountant van de gemeente uit te voeren gegevensgerichte werkzaamheden reeds voldoende controle-informatie op. Voor het verkrijgen van inzicht in de kwaliteit van het deel van het proces dat is ondergebracht bij de serviceorganisatie, kan de accountant in voorkomende gevallen gebruikmaken van een rapportage (ISAE 3402³) van de accountant van de serviceorganisatie. Uit een dergelijke rapportage blijkt of de interne beheersingsmaatregelen afdoende zijn opgezet en effectief werken (afhankelijke van het type ISAE-rapportage). De gemeente ontvangt deze rapportage dan op basis van de met de serviceorganisatie gemaakte afspraken.

Uitbesteden van het heffen en innen van belastingen (uitvoeringsorganisatie)

Het komt steeds vaker voor dat gemeenten het heffen en innen van belastingen uitbesteden aan een derde organisatie. Hierbij zijn meerdere varianten mogelijk. Een gemeente kan namens meerdere gemeenten de belastingen heffen en innen. Daarnaast kan een gemeenschappelijke regeling opgericht worden die namens gemeenten de belastingen heft en int. Andere varianten zijn uiteraard ook mogelijk.

Onafhankelijk van de gekozen variant van het uitbesteden, zijn tevens verschillende varianten mogelijk hoe de derde organisatie verantwoording aflegt. De

derde organisatie kan bijvoorbeeld verantwoording afleggen middels een financiële verantwoording inclusief controleverklaring van haar accountant. De gemeente kan hiermee zekerheid verkrijgen over de juistheid en de volledigheid van de geheven en geïnde belastingen. Als de accountant van de gemeente gebruik wil maken van de werkzaamheden van de accountant van de derde organisatie, past de accountant van de gemeente de relevante aspecten van NVCOS standaard 600 toe.

Deze aanpak veronderstelt wel dat de gemeente (en de accountant van de gemeente) goede afspraken met de derde organisatie gemaakt heeft (hebben), zoals een dienstverleningsovereenkomst en een controleprotocol of auditinstructies voor de accountantscontrole. In het controleprotocol dient onder andere informatie te worden opgenomen over de goedkeurings- en rapportagetoleranties en over het van toepassing zijnde normenkader voor rechtmatigheid. Daarnaast veronderstelt deze aanpak dat de gemeente tevens interne beheersingsmaatregelen getroffen heeft die de betrouwbaarheid van de verantwoordingsinformatie waarborgen. Dit kan door bijvoorbeeld een cijferanalyse uit te voeren op de volledigheid van de belastingopbrengsten en controles uit te voeren op de grondslagen van de heffingen, bijvoorbeeld de WOZ-waarde.

Wet sociale werkvoorziening (uitvoeringsorganisatie)

Gemeenten brengen de activiteiten inzake de Wet sociale werkvoorziening (Wsw) regelmatig onder in een gemeenschappelijke regeling. Een gemeenschappelijke regeling verzorgt in dat geval de uitvoering van de Wsw. Mensen die daartoe een specifieke indicering hebben gekregen worden onder de voorwaarden van deze wet in een aangepaste werkomgeving ingezet. Het gaat daarbij meestal om ingezetenen van meerdere gemeenten. Het bestuur van de gemeenschappelijke regeling legt jaarlijks verantwoording af via de gemeentelijke jaarrekening. Onderdeel van de jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling vormt de wettelijk verplichte SiSa-bijlage waarin verantwoordingsinformatie over de uitvoering van de Wsw is opgenomen. Daarin worden diverse gegevens per gemeente tot uitdrukking gebracht, waaronder geïndiceerde inwoners, uitstroom en gerealiseerde arbeidsplaatsen. De betreffende bijlage dient, via de gemeente, ook als verantwoording aan het Rijk over de uitvoering van de Wsw. De jaarrekening inclusief de SiSa-bijlage van de gemeenschappelijke regeling worden door de accountant van de gemeenschappelijke regeling gecontroleerd.

In het geval een gemeente als deelnemer in de gemeenschappelijke regeling voor de Wsw optreedt, dan kan zich de vergelijking voordoen met de hiervoor

³ Het betreft een rapportage inzake ISAE3402-standaard van de International Federation of Accountants (IFAC). Middels deze rapportage doet de accountant een uitspraak over de opzet en het bestaan van beheersmaatregelen en mogelijk ook over de werking van de beheersmaatregelen.

beschreven casus over de uitbesteding van het heffen en innen van belastingen. Afhankelijk van de specifieke omstandigheden kunnen bij de (rechtmatigheids) controle van de deelnemende gemeenten de uitvoering van de taken door de gemeenschappelijke regeling relevant zijn voor het (rechtmatigheids)oordeel bij de gemeentelijke jaarrekening. De accountant van de gemeente moet daarbij afwegen in welke mate gebruikgemaakt dient te worden van de controlewerkzaamheden van de accountant van de gemeenschappelijke regeling.

Niet alle gemeenten van waaruit ingezetenen bij de gemeenschappelijke regeling onder contract staan zijn deelnemers in de gemeenschappelijke regeling. Daardoor hebben deze gemeenten geen invloed op de gemeenschappelijke regeling. Vanwege het woonplaatsbeginsel moeten de Wsw-ers die zijn ingeschreven in een gemeente en die onder contract staan bij de gemeenschappelijke regeling, waarin de betreffende gemeente niet deelneemt (zogenaamde buitengemeente), worden opgenomen in de jaarrekening van deze (buiten)gemeente. Vaak is een gemeente deelnemer in een gemeenschappelijke regeling inzake de Wsw en is de gemeente tevens een buitengemeente in een andere gemeenschappelijke regeling.

De desbetreffende gemeente ontvangt de hiermee gemoeide rijksbijdrage en betaalt deze bijdrage door aan de gemeenschappelijke regeling waarbij de Wsw-er onder contract staat. Daarnaast moet de gemeente diverse gegevens met betrekking tot deze Wsw-ers in de SiSa-bijlage opnemen.

Voor de controle van de jaarrekening van de buitengemeente zijn de met Wsw-ers gemoeide geldstromen meestal niet materieel. De impact van de desbetreffende aantallen in de SiSa-bijlage van een buitengemeente kan echter wel relevant zijn in verband met de wettelijke rapporteringstolerantie van € 100.000, wat grosso modo overeenkomt met circa 4 Wsw-ers. De interne beheersing in het perspectief van de buitengemeente zal niet in alle gevallen voldoende aanknopingspunten bieden om deze kleinere aantallen te kunnen toetsen. De buitengemeente en dus ook de accountant kunnen daartoe gebruikmaken van de (op te vragen) jaarrekening van de gemeenschappelijke regeling en de daarop uitgevoerde (rechtmatigheids)controle door de accountant van de gemeenschappelijke regeling. Het is dus voor de gemeente belangrijk om goede contractafspraken te maken met de gemeenschappelijke regeling over de verantwoordingsinformatie.

Uit de behandeling van deze voorbeelden volgt dat het van belang is dat de gemeente bij het uitbesteden van diensten aan een derde organisatie vanaf de start van de uitbesteding afspraken maakt over de wijze waarop door deze derde organisatie verantwoording afgelegd wordt over de diensten die ten behoeve van de gemeente uitgevoerd worden. Hierbij valt

onder andere te denken aan afspraken over het aanleveren van het type verklaring door de accountant van de derde organisatie, de timing wanneer de verantwoordingsinformatie aangeleverd wordt en welke verantwoordingsinformatie aangeleverd wordt. De te maken afspraken zijn afhankelijk van de uitbestedingsvorm en het type uitbestede werkzaamheden. Op basis van deze factoren kan de gemeente tevens bepalen welke interne beheersingsmaatregelen getroffen dienen te worden om de betrouwbaarheid van de uitbestede diensten te waarborgen. De accountant stemt vervolgens de controlewerkzaamheden in het kader van de jaarrekeningcontrole af op de door de gemeente gemaakte afspraken en kan tevens desgewenst aanvullende gegevensgerichte werkzaamheden uitvoeren.

Jesper van Koert MSc
drs. Ronald van Dijk RA

Overheid en non-profit

Schatkistbankieren door decentrale overheden

Onderdeel van het begrotingsakkoord van het kabinet Rutte II is dat decentrale overheden (gemeenten, provincies, waterschappen, en gemeenschappelijke regelingen) vanaf eind 2013 verplicht gaan schatkistbankieren. Dit houdt in dat decentrale overheden hun overtollige middelen bij het Rijk moeten uitzetten. Met het huidige wetsvoorstel schatkistbankieren wordt beoogd dat de Staat minder geld leent op de financiële markten en de staatsschuld daardoor daalt. Daarnaast beoogt het wetsvoorstel de financiële risico's voor decentrale overheden te verminderen. Voor bestaande beleggingen geldt een overgangsregeling. Deze beleggingen worden afhankelijk van het soort belegging in een aantal jaar afgebouwd. De impact van de wetswijziging verschilt sterk per decentrale overheid, afhankelijk van de financiële positie. Voor decentrale overheden is het van belang om de financiële gevolgen voor de meerjarenbegroting in kaart te brengen, om nieuwe bankrekening(en) te openen en om, indien van toepassing, contracten met vermogensbeheerders te herzien.

In het Begrotingsakkoord 2013 is afgesproken dat decentrale overheden vanaf 2013 (tijdelijke) overschotten aan geldmiddelen verplicht bij het Rijk moeten aanhouden. Dit wordt aangeduid als schatkistbankieren. De Nederlandse staat leent hierdoor minder geld op de financiële markten waardoor de staatsschuld daalt. Daarnaast beoogt het wetsvoorstel de financiële risico's voor decentrale overheden te verminderen.

Status wetgeving

De conceptwettekst voor schatkistbankieren ligt momenteel bij de Tweede Kamer voor besluitvorming. Momenteel is nog niet duidelijk hoe de nieuwe wet er definitief komt uit te zien. Dit artikel is geschreven op grond van de conceptwettekst.

Wat houdt schatkistbankieren in?

In het wetsvoorstel van 8 februari 2013 is geregeld dat decentrale overheden in 2013 verplicht worden tot schatkistbankieren. Publicatie hierover heeft vooruitlopend op het wetsvoorstel plaatsgevonden in de Staatscourant van 4 juni 2012. Schatkistbankieren houdt in dat tegoeden worden aangehouden in de Nederlandse schatkist. Uit de voorstellen van de wijzigingen in de Wet financiering decentrale overheden blijken de volgende bijzonderheden:

- Er komt geen leenfaciliteit bij het Rijk voor gemeenten, provincies, waterschappen en gemeenschappelijke regelingen. Het Rijk gaat ervan uit dat decentrale overheden lenen via de banken.
- Derivaten en middelen uitzetten anders dan ten behoeve van de publieke zaak blijft toegestaan, mits er sprake is van een 'prudent karakter' en de activiteiten niet zijn gericht op het genereren van inkomsten door het lopen van overmatig risico.
- Decentrale overheden krijgen op de deposito's van het Rijk een rente vergoed, die gelijk is aan de rentes die de Nederlandse staat betaalt op leningen, die ze op de markt aangaat.
- Decentrale overheden mogen naast het schatkistbankieren bij het Rijk ook hun overtollige liquide middelen uitzetten bij andere decentrale overheden. Uitleenen moet tegen een marktconform tarief. Decentrale overheden mogen geen extra krediet op de kapitaalmarkt afsluiten om door te lenen, dit mag alleen gebeuren met overtollige middelen.
- Er mag niet worden geleend aan toezichthouders, om het toezicht zuiver te houden. Zo mag een gemeente dus niet lenen aan de provincie die toezicht houdt op de betreffende gemeente.
- Decentrale overheden mogen uitsluitend leningen aantrekken, middelen uitzetten en garanties verlenen ten behoeve van de uitoefening van de publieke taak. Achtergrond hiervan is dat er niet mag worden geleend aan partijen buiten de Economische en Monetaire Unie (EMU-sector). Gemeenten mogen bijvoorbeeld

niet meer overtollige gelden (tijdelijk) uitlenen aan woningcorporaties.

Voorbeeld: Overboekingen schatkistbankieren

Schatkistbankieren is gebaseerd op het principe van zero-balancing. Dit houdt in dat dagelijks aan het einde van de dag, de overtollige middelen worden afgeroomd naar of aangevuld uit de schatkist. Decentrale overheden openen hiervoor een nieuwe rekening bij hun huisbank(en). Het ministerie van Financiën geeft het volgende rekenvoorbeeld.

Reguliere betaalrekening	Nieuwe betaalrekening	RC bij de schatkist
-70	0	100
0	-70	100
0	0	30

In dit voorbeeld heeft de decentrale overheid aan het begin van de dag een positief saldo bij de schatkist van 100. Aan het einde van de dag is er sprake van een negatief saldo van 70 op de reguliere betaalrekening. Dit saldo wordt vervolgens overgeboekt naar de nieuwe betaalrekening en verrekend met de rekening-courant bij de schatkist. Het saldo bij de schatkist bedraagt minimaal 0, want er is geen kredietfaciliteit bij de schatkist. Indien er sprake is van een negatief saldo op de reguliere betaalrekening, en sprake is van een saldo van 0 bij de schatkist, vindt geen verrekening plaats naar de nieuwe bankrekening. Dit betekent dat het saldo van de nieuwe betaalrekening na afoming of verrekening met de schatkist altijd nihil zal bedragen.

Wat zijn de gevolgen voor een decentrale overheid van schatkistbankieren?

De autonomie van de decentrale overheidsinstellingen met betrekking tot de wijze waarop zij met hun overtollige middelen wensen om te gaan wordt met het schatkistbankieren ingeperkt. Bovendien zijn de rendementen op de bij de Schatkist gestalde middelen in de regel lager. De impact per overheidsinstelling zal sterk wisselen, afhankelijk van de financiële positie van de overheidsinstelling. Voor 'arme' decentrale overheden die niet beschikken over beleggingen, is de impact beperkt. Zij zijn immers niet of in heel beperkte mate afhankelijk van beleggingsresultaten. Decentrale overheden die wel beschikken over een beleggingsportfolio ondervinden mogelijk wel een financieel nadeel als gevolg van de invoering van het schatkistbankieren. De exacte impact per organisatie is afhankelijk van het profiel en rendement van de huidige beleggingen. De decentrale overheden moeten daarom voor hun meerjarenbegroting bepalen welke financiële consequenties schatkistbankieren heeft. Het ministerie van Financiën heeft recentelijk (maart 2013) bekendgemaakt welke rentes worden geschat voor de periode tot en met 2017, zodat decentrale overheden hiermee rekening kunnen houden in hun begroting.

Overgangsregime

Het ministerie van Financiën heeft op 13 februari 2013 nadere regels rondom het afbouwen van beleggingen op de kapitaalmarkt gepubliceerd. Contracten en beleggingen die zijn aangegaan voor 18.00 uur op 4 juni 2012 worden geëerbiedigd, zie het kader voor nadere regels. Decentrale overheden kunnen beleggingen gesloten voor 18.00 uur op 4 juni 2012 die vrijvallen voor 31 december 2013 herbeleggen op de kapitaalmarkt. Transacties met dergelijke middelen mogen niet tot gevolg hebben dat deze later worden afgestort naar de schatkist dan uiterlijk 31 december

2013. Zodra de looptijd van dergelijke beleggingen is verstreken, vallen de middelen in de schatkist. Voor tussentijds vrijvallende middelen (aflossingen, couponbetalingen, renteontvangsten) geldt dat deze mogen worden herbelegd, maar wel uiterlijk per 31 december 2013 beschikbaar moeten zijn voor het Rijk.

Voorbeeld: Overgangsregime

Collectieve beleggingen in fondsen

Sommige decentrale overheden houden beleggingen aan in beleggingsfondsen. Op grond van de wetswijziging hebben decentrale overheden de verplichting deze beleggingen af te bouwen. Op grond van de nadere regels geldt het volgende:

- **Geldmarktfondsen.** Decentrale overheden worden geacht deze beleggingen geleidelijk af te bouwen in een periode van 3 jaar. Ieder jaar dient minimaal 1/3e van de beleggingen per 1 januari 2013 te worden afgebouwd. Het ministerie gaat hier dus uit van 1 januari 2013 als peildatum, en niet 31 december 2013.
- **Kapitaalmarktfondsen.** Voor de afbouw van een kapitaalmarktfonds geldt een periode van 7 jaar. Ieder jaar dient minimaal 1/7e van de beleggingen per 1 januari 2013 te worden afgebouwd. Een uitzondering geldt voor fondsen waarvan kan worden aangetoond dat de gemiddelde resterende looptijd langer is dan 7 jaar. De afbouw mag dan worden afgestemd op de gemiddelde looptijd.

Beleggingen via een vermogensbeheerder

Een aantal decentrale overheden heeft ervoor gekozen het beheer van haar beleggingen onder te brengen bij een of meer vermogensbeheerders. De opbouw van deze portefeuilles kan bestaan uit individuele beleggingen of beleggingen in fondsen. De afbouw van deze beleggingen is conform hierboven bij deze categorieën is beschreven. Dit betekent in veel gevallen dat decentrale overheden hun contracten met vermogensbeheerders moeten herzien, om deze in overeenstemming te brengen met de wettelijke overgangsregeling.

Uitzonderingen

Hoewel een wettelijke grondslag formeel nog niet is vastgesteld, is al wel duidelijk dat uiterlijk per 31 december 2013 overtollige geldmiddelen in principe beschikbaar moeten zijn voor de schatkist. Naast de hierna behandelde overgangsregeling, blijft het voor decentrale overheden toegestaan een beperkt bedrag van maximaal 0,75% van het begrotingstotaal met een maximum van € 2,5 miljoen uit te zetten, mits binnen de Wet Fido wordt gehandeld. Dit betreft de zogenaamde 'doelmatigheidsdrempel'. Daarnaast is het toegestaan geld uit te lenen aan andere overheden. Het verstrekken van leningen uit hoofde van de publieke taak blijft overigens mogelijk na de introductie van het schatkistbankieren indien de verstrekking is aan een organisatie binnen de EMU-sector. Gemeenten bepalen - gemotiveerd en transparant - in principe zelf wat onder de publieke taak wordt verstaan.

Rol accountant

Op grond van de conceptwettekst geldt dat door de accountant van de decentrale overheid moet worden

getoetst of beleggingen die zijn aangegaan na publicatie in de Staatscourant, voldoen aan de eis dat deze uiterlijk per 31 december 2013 beschikbaar zijn voor het Rijk.

drs. JaapJan Visser RA

drs. Ronald van Dijk RA

Wet Normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector

Op 13 november 2012 heeft de Eerste Kamer met algemene stemmen de Wet normering bezoldiging topfunctionarissen publieke en semipublieke sector (WNT) aanvaard. De WNT is op 1 januari 2013 in werking getreden. De WNT vervangt de Wopt (Wet openbaarmaking uit publieke middelen gefinancierde topinkomens) die tegelijkertijd werd ingetrokken. In dit artikel wordt nader ingegaan op de WNT.

Wat wordt met de WNT beoogd?

De Memorie van toelichting¹ noemt drie doelstellingen van de WNT. De eerste doelstelling is te voorzien in een democratisch gelegitimeerd instrument op basis waarvan normen en verplichtingen kunnen worden opgelegd ten aanzien van de bezoldiging van bestuurders en andere topfunctionarissen in de publieke en semipublieke sector. Het tweede doel van de wet is af te bakenen welke instellingen en organisaties tot de publieke respectievelijk semipublieke sector worden gerekend en te bepalen wat dat betekent voor het bezoldigingsbeleid voor topfunctionarissen dat de bedoelde sectoren dienen te voeren. De derde doelstelling van de wet is te verhinderen dat de instellingen in de publieke en semipublieke sectoren reeds in staat zijn bovenmatige bezoldigingen toe te kennen.

Deze doelstellingen zijn in de WNT verwerkt door:

- aan te geven op welke organisaties de WNT van toepassing is;
- aan te geven wat onder een topfunctionaris wordt verstaan;
- het stellen van een bezoldigingsmaximum aan topfunctionarissen;
- een verbod op bonussen of andere variabele beloningen aan topfunctionarissen;
- een verbod op non-activiteitsregelingen voor topfunctionarissen;
- een verbod op hoge beëindigingsvergoedingen aan topfunctionarissen;
- uniforme openbaarmakingsverplichtingen voor organisaties waarop de WNT van toepassing is.

Welke organisaties vallen onder de WNT?

De hierna genoemde publiekrechtelijke organisaties vallen onder de WNT:

1. Organisaties waarover de ministers, op grond van de Comptabiliteitswet 2001, gehouden zijn financiële verantwoording af te leggen, bijvoorbeeld ministeries en de Autoriteit Consument en Markt;
2. Provincies, gemeenten en waterschappen;
3. Publiekrechtelijke bedrijfsorganisaties, bijvoorbeeld bedrijfsschappen zoals het Bedrijfschap Horeca;
4. Publiekrechtelijke beroepsorganisaties zoals de Nederlandse Orde van Advocaten en de Nederlandse Beroepsorganisatie van Accountants (NBA);
5. Andere lichamen waaraan krachtens de Grondwet verordenende bevoegdheid is toegekend;
6. Europese groeperingen voor territoriale samenwerking (EGTS) met een statutaire zetel in Nederland;
7. Andere bij of krachtens publiekrecht ingestelde rechtspersonen voor zover niet opgenomen in de bijlagen 1, 2 en 3 bij de WNT. Bijvoorbeeld het Centraal Fonds voor de Volkshuisvesting (CFV) en Staatsbosbeheer.

De hierna genoemde semipubliekrechtelijke organisaties vallen onder de WNT.

1. Privaatrechtelijke zelfstandige bestuursorganen met openbaar gezag waarbij het uitoefenen van gezag de kernactiviteit van de rechtspersoon vormt. Bijvoorbeeld De Nederlandsche Bank en de Autoriteit Financiële Markten;
2. Privaatrechtelijke rechtspersonen waarvan een of meer bestuursleden zijn benoemd door een publiekrechtelijke rechtspersoon of waarbinnen laatstgenoemde op andere wijze invloed heeft op het beheer en beleid. Hiervan zijn staatsdeelnemingen uitgezonderd;
3. In Nederland gevestigde rechtspersonen waaraan voor een periode van minimaal 3 opeenvolgende kalenderjaren een of meer overheids subsidies zijn verleend die samen jaarlijks meer bedragen dan € 500.000 en ten minste 50% van de jaarlijkse inkomsten. Deze criteria zijn opgenomen in het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' van 22 maart 2013. Dit wetsvoorstel zal na aanvaarding met terugwerkende kracht van toepassing worden per 1 januari 2013.

¹ Kamerstukken Tweede Kamer 32600, nr. 3 Memorie van toelichting.

En tenslotte de in de bijlagen van de WNT opgenomen rechtspersonen. Bijvoorbeeld:

- onderwijsinstellingen (publieke bekostiging);
- zorginstellingen;
- woningcorporaties;
- drinkwaterbedrijven;
- zorgverzekeraars.

In het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' worden de algemeen nut beogende instellingen (ANBI's) buiten het toepassingsbereik van de WNT geplaatst.

Wat is een topfunctionaris?

De WNT definieert het begrip topfunctionaris voor instellingen in de (semi)publieke sector als:

1. de leden van de hoogste uitvoerende en toezichthoudende organen;
2. de hoogste ondergeschikte of de leden van de groep hoogste ondergeschikten aan dat orgaan en;
3. degene of degenen belast met de dagelijkse leiding.

In de memorie van toelichting van het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' is het begrip 'topfunctionaris' verduidelijkt:

Er dient sprake te zijn van leidinggeven aan de gehele organisatie. Het kan zijn dat bijvoorbeeld een vestigings- of locatiedirecteur niettemin als topfunctionaris aangemerkt dient te worden, namelijk in het geval dat de vestigingsdirecteuren samen het managementteam of het dagelijks bestuur uitmaken waarin beslissingen voor de gehele organisatie worden genomen. In lijn hiermee zal een directeur Financiën of een directeur P&O van een instelling alleen onder de definitie van topfunctionaris vallen, als deze deel uitmaakt van een centraal management- of directieteam.

Per organisatie moet worden beoordeeld wie als topfunctionaris kwalificeert.

Welke beloningsregimes kent de WNT?

De WNT regelt niet alleen de openbaarmaking van topinkomens in de publieke en semipublieke sector, maar stelt ook maxima aan de hoogte van die inkomens en tevens aan de ontslagvergoedingen. De WNT kent drie in zwaarte aflopende beloningsregimes. In het **eerste regime, het algemeen bezoldigingsregime**, mag de bezoldiging van topfunctionarissen in een boekjaar niet uitstijgen boven een bezoldigingsmaximum. Voor 2013 komt dit neer op een bedrag van € 187.340 aan brutobeloning, vermeerderd met componenten voor een gemaximeerde belaste onkostenvergoeding ad € 8.069 en het werkgeversdeel van het pensioen en andere beloningen betaalbaar op termijn ad € 33.190. Deze componenten zijn communicerende vaten. De maximale bezoldiging bedraagt in totaal dus € 228.599. Deze maxima worden jaarlijks per ministeriële regeling aangepast.

Het begrip bezoldiging zoals gehanteerd in de WNT is gebaseerd op de Richtlijnen van de

Raad voor de Jaarverslaggeving, hoofdstuk 271 'Personeelsbeloningen' en bestaat uit de volgende onderdelen:

1. de (bruto)beloning;
2. belaste vaste en variabele kostenvergoedingen;
3. beloningen betaalbaar op termijn met uitzondering van ontslagvergoedingen.

De beloning betreft volgens de WNT de som van de periodieke beloningen, winstdelingen en bonusbetalingen. Het gaat om de bruto overeengekomen bedragen en niet het fiscale loon. Er kan daarom niet worden volstaan met de fiscale jaaropgave of alleen de gegevens uit de loonadministratie. Voorts mogen er geen winstdelingen, bonusbetalingen of andere vormen van variabele beloning worden overeengekomen, tenzij dit bij algemene maatregel van bestuur wordt toegestaan

De ontslagvergoeding wordt gemaximeerd op € 75.000, dan wel een beloning plus voorzieningen betaalbaar op termijn over een periode van 12 maanden voorafgaande aan datum ontslag als dit lager is dan € 75.000. Ook een non-activiteitsregeling is verboden. Dit is een afspraak om het dienstverband op een later tijdstip te beëindigen dan het tijdstip waarop de topfunctionaris de uitoefening van zijn taken beëindigt.

De genoemde maxima gelden ook als de functie van topfunctionaris wordt vervuld door een functionaris die geen arbeidsovereenkomst heeft (bijvoorbeeld een interim-bestuurder), mits dit in een periode van achttien maanden voor meer dan zes maanden het geval is. Het is dus van belang een goede registratie van externe inhuren bij te houden.

Voor leden en de voorzitters van het hoogste toezichthoudende orgaan van een rechtspersoon of instelling geldt een maximale bezoldiging van respectievelijk 5% en 7,5% van het bezoldigingsmaximum dat op de organisatie van toepassing is, tenzij een hogere bezoldiging bij algemene maatregel van bestuur wordt toegestaan.

In het **tweede regime, het sectoraal bezoldigingsregime**, mag de beloning niet uitstijgen boven de voor die sector geldende norm. Deze norm wordt door de betrokken minister vastgesteld. Dit geldt momenteel maar voor één sector, te weten de zorgverzekeraars. Ook voor deze sector geldt de gemaximeerde ontslagvergoeding van € 75.000.

Het **derde regime, het openbaarmakingsregime**, is het regime waarvoor alleen een openbaarmakingsverplichting geldt. Dit houdt in dat de wetgever de beloning niet normeert. Momenteel geldt dit alleen voor het Nederlands loodswezen.

Lagere bezoldigingsmaxima voor bepaalde sectoren

In de WNT is de mogelijkheid opgenomen tot het

vaststellen van een lager bezoldigingsmaximum c.q. de indeling in klassen binnen een bepaalde sector. De bewindslieden van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) evenals de minister voor Wonen en Rijksdienst hebben al van deze mogelijkheid gebruikgemaakt. Er is een klassenindeling met lagere bezoldigingsmaxima vastgesteld voor door het Rijk bekostigde onderwijsinstellingen en voor toegelaten instellingen volkshuisvesting zijnde de woningcorporaties. Vooral de lagere bezoldigingsmaxima bij woningcorporaties hebben voor behoorlijk wat ophef gezorgd binnen de sector. Zo geldt voor een woningcorporatie met minder dan 1.000 wooneenheden een maximale bezoldiging van € 60.000. Alleen voor woningcorporaties met meer dan 75.000 wooneenheden geldt het algemene bezoldigingsmaximum volgens regime 1 van thans € 228.599. Momenteel vallen twee corporaties onder die laatste categorie.

Overschrijding norm volgens WNT

Bij overschrijding van de bezoldigingsmaxima, maximale ontslagvergoeding of bij overtreding van het verbod van bonus/variabele beloning of van non-activiteitsregeling wordt het bedrag dat in strijd met de WNT is uitgekeerd als een onverschuldigde betaling gezien. Dit betekent dat dit bedrag door de instelling teruggevorderd moet worden van de betreffende topfunctionaris.

Een kwijtschelding van een onverschuldigde betaling of schenking die met de onverschuldigde betaling wordt verrekend is nietig volgens de WNT. Voor reguliere functionarissen geldt alleen een publicatieverplichting bij overschrijdingen van de WNT en is dus geen sprake van een onverschuldigde betaling.

Openbaarmaking in de WNT

Net als voorheen bij de Wopt dient volgens de WNT door instellingen ook verantwoording in de jaarrekening plaats te vinden. Dit geldt voor (gewezen) topfunctionarissen ongeacht of er sprake is van een overschrijding van de norm en voor reguliere functionarissen alleen indien sprake is van een betaling boven de norm. Voorts wordt de melding door de instelling bij het ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (BZK) gehandhaafd.

De instelling vermeldt van iedere (gewezen) topfunctionaris de volgende gegevens van het huidige en vorige boekjaar in de jaarrekening:

- a. de naam;
- b. de beloning;
- c. de sociale verzekeringspremies²;
- d. de belastbare vaste en variabele onkostenvergoedingen;
- e. de voorzieningen ten behoeve van beloningen betaalbaar op termijn;

- f. de functie of functies;
- g. de duur en omvang van het dienstverband in het boekjaar.

Daarnaast worden voor iedere (gewezen) topfunctionaris de navolgende gegevens in de jaarrekening opgenomen: de in het boekjaar verrichte uitkeringen wegens beëindiging van het dienstverband, de naam, de functie of functies die tijdens het dienstverband zijn bekleed en het jaar waarin het dienstverband is geëindigd.

Dezelfde gegevens, met uitzondering van de naam, moeten ook worden opgenomen van iedere andere medewerker van de organisatie wiens bezoldiging de maximale norm te boven gaat. Ook de ontslaguitkeringen moeten van iedere medewerker worden gemeld als deze de norm te boven gaan.

In de jaarrekening dient een betaling boven de norm als vordering op de betrokken topfunctionaris te worden opgenomen. Deze vordering dient altijd afzonderlijk te worden vermeld in de toelichting.

Rol van de externe accountant

De externe accountant stelt vast dat de instelling bij het opmaken van de jaarrekening voldoet aan de hiervoor geschetste eisen die worden gesteld in de WNT. De externe accountant dient voorts een onverschuldigde betaling van de instelling aan de betreffende topfunctionaris op elektronische wijze te melden aan de vakminister of het ministerie van BZK indien een vordering op een (gewezen) topfunctionaris uit onverschuldigde betaling niet in de jaarrekening is opgenomen, of indien op het tijdstip waarop de accountant zijn oordeel geeft over de jaarrekening dit bedrag door de betrokken topfunctionaris nog niet is terugbetaald.

Indien de jaarrekening niet de juiste en voorgeschreven gegevens bevat, meldt de accountant de ontbrekende gegevens of het ontbreken van de motivering elektronisch aan de vakminister of het ministerie van BZK via de website www.topinkomens.nl. De accountant betreft deze overtreding van de publicatieplicht tevens in zijn oordeelsvorming over de af te geven controleverklaring bij de jaarrekening van de instelling. De meldingsplicht van de accountant is geregeld in artikel 5.2 van de WNT.

Controle op de naleving van de WNT

Uit de vorige alinea blijkt dat de externe accountant een belangrijke rol speelt bij de controle op de naleving van de verantwoordingseisen van de WNT. Voorts heeft de minister instanties aangewezen die zijn belast met toezicht op de naleving van de wet. Voor OCW is dat bijvoorbeeld de Inspectie van het onderwijs. De Belastingdienst, pensioenfondsen en verzekeraars worden verplicht op verzoek de nodige gegevens ter beschikking te stellen.

² In het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' van 22 maart 2013 wordt voorgesteld om deze buiten het bezoldigingsbegrip te laten.

De minister kan tot handhaving overgaan en een dwangsom opleggen aan de instelling om naleving van de wet c.q. terugbetaling van een onverschuldigde betaling van een topfunctionaris te eisen. Indien de minister tot handhaving overgaat, komen de opgeëiste bedragen toe aan de Staat.

Overgangsregime

In de WNT zijn overgangsbepalingen opgenomen betreffende bestaande beloningsafspraken. Indien een topfunctionaris uit hoofde van de bestaande arbeidsovereenkomst meer verdient dan het wettelijk maximum, dan wordt dit voor een periode van vier jaar na de inwerkingtreding van de WNT 'gedoogd'. Na de overgangsperiode van vier jaar moet het salaris in een periode van drie jaar (afbouwperiode) worden teruggebracht tot het geldende wettelijk maximum.

Ook een tussen partijen al overeengekomen winstdeling of bonusbetaling wordt toegestaan in de overgangsperiode van vier jaar. In deze periode van vier jaar mag het salaris alleen worden verhoogd als de verhoging en de wijze waarop deze wordt berekend al voor de inwerkingtreding van de WNT zijn overeengekomen.

Ook ten aanzien van de ontslagvergoeding is sprake van een overgangsregime. Indien voor de

inwerkingtreding van de WNT een ontslagvergoeding is overeengekomen, zal deze ook tot vier jaar na de inwerkingtreding van de WNT nog kunnen worden toegepast. Voor de ontslagvergoeding en de winstdeling of bonusbetaling is er geen afbouwperiode van drie jaar.

Het ministerie van BZK heeft meer duidelijkheid gegeven over het overgangsrecht. BZK heeft hiertoe een brochure gepubliceerd waarin de volgende situaties zijn uitgewerkt:

- bestaande afspraken vóór 6 december 2011;
- wijzigingen in de bezoldiging of wijzigingen in de duur van het dienstverband in de periode 6 december 2011 tot 1 januari 2013;
- nieuwe aanstellingen in de periode 6 december 2011 tot 1 januari 2013; alsmede
- herbenoemingen en verlengingen van het dienstverband in de periode 6 december 2011 tot 1 januari 2013. Dit betreft zowel afspraken inzake de bezoldiging als ontslagvergoeding.

De datum 6 december 2011 is de datum van de aanvaarding van de WNT door de Tweede Kamer.

Schema

In schema 1 zijn de verschillende situaties weergegeven met daarbij de uitwerking van het overgangsrecht:

Schema 1: Overgangsrecht WNT

Gemaakte afspraak	Bezoldiging	Duur dienstverband	Ontslagvergoeding
Vóór 6 december 2011	Overgangsrecht van 4 jaar daarna een 3-jarige afbouwperiode	Gerespecteerd	4 jaar gerespecteerd
Gewijzigd tussen 6 december 2011 en de inwerkingtreding van de WNT (1 januari 2013)	Het met de WNT strijdige deel van de afspraken wordt niet gerespecteerd; het deel dat reeds bestond voor 6 december 2011 wel (overgangsrecht van 4 jaar daarna een 3-jarige afbouwperiode)	Afspraken zoals overeengekomen voor 6 december 2011 worden gerespecteerd; de overige niet.	4 jaar gerespecteerd
Nieuw voor inwerkingtreding WNT (1 januari 2013)	Overgangsrecht van 4 jaar daarna een 3-jarige afbouwperiode.	Gerespecteerd	4 jaar gerespecteerd
Na inwerkingtreding WNT (1 januari 2013)	Geen overgangsrecht	-	Geen overgangsrecht
Bij opname in de bijlagen na inwerkingtreding WNT	Overgangsrecht van 4 jaar daarna een 3-jarige afbouwperiode	Gerespecteerd	4 jaar gerespecteerd

Toelichting bij Nieuw voor inwerkingtreding van WNT (1 januari 2013)

De bezoldigingsafspraken bij nieuwe aanstellingen die tussen 6 december 2011 en de inwerkingtreding van de WNT (1 januari 2013) zijn gemaakt, vallen dus onder het overgangsrecht. Hierbij is doorslaggevend de datum waarop de bezoldigingsafspraken zijn gemaakt en niet de datum van indiensttreding.

Een verlenging van het dienstverband of een herbenoeming die plaats heeft gevonden in de periode van 6 december 2011 tot de inwerkingtreding van de WNT kan worden gezien als een nieuwe benoeming/aanstelling waarop het overgangsrecht van toepassing is. Voorwaarde is dan dat sprake is van een 'natuurlijk einde', dat wil zeggen dat al voor 6 december 2011 vaststond dat het dienstverband of de aanstelling zou eindigen. Hiervan is bijvoorbeeld sprake indien een contract voor bepaalde tijd van rechtswege afloopt in de periode van 6 december 2011 tot de inwerkingtreding van de WNT en in deze periode een nieuwe arbeidsovereenkomst voor bepaalde of onbepaalde tijd wordt overeengekomen.

Toelichting bij gewijzigd tussen 6 december 2011 en de inwerkingtreding van de WNT (1 januari 2013)

Indien de hoogte van de bezoldiging of de duur van het dienstverband van een bestaande arbeidsovereenkomst na 6 december 2011 is of wordt gewijzigd, is het overgangsrecht niet van toepassing als de aanpassing leidt tot overschrijding van de WNT-norm. In dat geval valt men voor de toepassing van het overgangsrecht terug op de voor 6 december 2011 gemaakte afspraken. Als bijvoorbeeld een dienstverband voor bepaalde tijd (bijvoorbeeld tot 1 april 2014) in de periode van 6 december 2011 tot de inwerkingtreding van de WNT wordt omgezet in een dienstverband voor onbepaalde tijd, valt men terug op de voor 6 december 2011 bestaande afspraak, te weten een dienstverband voor bepaalde tijd tot 1 april 2014. Het overgangsrecht mag in die situatie tot het einde van het lopende contract, te weten 1 april 2014, worden toegepast. Indien er na 1 april 2014 een nieuwe arbeidsovereenkomst wordt aangegaan c.q. verlenging plaatsvindt, wordt dit vanuit de WNT gezien als een nieuw dienstverband. De bezoldigingsafspraken uit dit nieuwe dienstverband moeten voldoen aan de normen uit de WNT en de ministeriële regeling.

Voor ontslagvergoedingen geldt dat indien de afspraken zijn gemaakt voor de inwerkingtreding van de WNT het overgangsrecht van toepassing is gedurende een periode van vier jaar. Daarna volgt er in tegenstelling tot bezoldigingsafspraken géén afbouwperiode van 3 jaar. Worden er afspraken gemaakt ná de inwerkingtreding van de WNT dan mag de ontslagvergoeding het bedrag € 75.000, dan wel een jaarsalaris indien dit lager is dan € 75.000, niet te boven gaan. In de eerder genoemde brochure van BZK is een aantal voorbeelden van het overgangsrecht opgenomen.

Overgangsrecht niet altijd van toepassing

Er zijn echter ook situaties waar het overgangsrecht niet van toepassing is en de WNT met ingang van 1 januari 2013 al directe werking heeft. Dit heeft tot gevolg dat betalingen uit hoofde van bestaande bezoldigingsafspraken met topfunctionarissen, gemaakt voor de inwerkingtreding van WNT, al met ingang van 1 januari 2013 een onverschuldigde betaling kunnen zijn. De WNT-plichtige instelling moet deze onverschuldigde betalingen dan terugvorderen bij de topfunctionaris.

Indien dit zich voordoet, is dus extra alertheid geboden. Tijdig signaleren is van belang, omdat een onverschuldigde betaling die pas aan het einde van het jaar aan het licht komt onbewust mogelijk tot een terugbetaling kan leiden. Hierna is een aantal situaties nader uitgewerkt.

Non-activiteitsregeling

Een non-activiteitsregeling is een bepaling in bijvoorbeeld een ontslagregeling, waarbij een topfunctionaris nog gedurende een periode in dienst blijft en salaris ontvangt, maar geen werkzaamheden meer verricht. Dergelijke bedingen zijn vanaf 1 januari 2013 uit hoofde van artikel 2.10 lid 3 WNT niet meer toegestaan. In dit wetsartikel staat: *Partijen komen niet overeen het dienstverband op een later tijdstip te beëindigen dan het tijdstip waarop de topfunctionaris de uitoefening van zijn taken beëindigt.*

Op non-activiteitsregelingen is geen overgangsrecht van toepassing conform artikel 7.3 WNT. Dit betekent directe werking, ook voor bestaande regelingen.

Voorbeeld 1: Non-activiteitsregeling

Indien sprake is van een al in 2011 of 2012 ingegane afspraak met een topfunctionaris dat deze in dienst blijft maar is vrijgesteld van werkzaamheden tot zijn 65e jaar, is de uitbetaling van salaris vanaf 1 januari 2013 te beschouwen als een onverschuldigde betaling, tenzij sprake is van het opnemen van vakantiedagen of levensloopverlof. Bovendien kwalificeert een dergelijke regeling, voor zover geen sprake is van opname van vakantiedagen of levensloopverlof, fiscaal mogelijk als een regeling vervoegde uittreding en is de werkgever 52% eindheffing verschuldigd over de loondoorbetaling.

Voorbeeld 2: Non-activiteitsregeling

Indien sprake is van een in 2012 overeengekomen ontslagregeling, waarbij de topfunctionaris in dienst blijft tot april 2013, maar is vrijgesteld van werkzaamheden, is de uitbetaling van salaris vanaf 1 januari 2013 te beschouwen als een onverschuldigde betaling, tenzij sprake is van het opnemen van vakantiedagen of levensloopverlof.

Aanpassing van bezoldigingsafspraken in 2012

Een ander aandachtspunt betreft de situatie waarin de bezoldigingsafspraken van een topfunctionaris in de periode tussen 6 december 2011 en 1 januari 2013 zijn aangepast. Voor de toepassing van het overgangsrecht blijven wijzigingen in de bezoldiging en aanpassing van de duur van het dienstverband, die in genoemde

periode zijn gedaan, buiten beschouwing indien de WNT-norm wordt overschreden.

Voorbeeld: Aanpassing van bezoldigingsafspraken in 2012

Een topfunctionaris bij een WNT-plichtige instelling die valt onder het algemene bezoldigingsmaximum van € 228.599 heeft een bezoldiging van € 250.000. Wegens goed functioneren wordt de bezoldiging in mei 2012 aangepast naar € 300.000. In 2012 is deze salarisverhoging geen probleem uit hoofde van de WNT. Vanaf 1 januari 2013 wordt deze salarisverhoging niet meer gerespecteerd uit hoofde van de WNT (artikel 7.3 lid 10). Alleen het salaris dat de topfunctionaris voor 6 december 2011 ontving, te weten € 250.000, valt onder het overgangsrecht en wordt gedurende maximaal vier jaar gedoogd. Indien in 2013 een salaris van € 300.000 wordt uitbetaald is € 50.000 daarvan een onverschuldigde betaling.

Bij een herbenoeming of nieuwe aanstelling moet direct aan de WNT-norm worden voldaan.

Verlenging contract interim-bestuurder

Voor interim-topfunctionarissen kent de WNT de volgende bepalingen.

Op het moment dat de functie van topfunctionaris binnen een periode van 18 maanden, zes maanden of meer wordt vervuld anders dan op grond van een vaste aanstelling of arbeidsovereenkomst is de WNT ook van toepassing (artikel 2.1 lid 4 WNT). Een al voor 1 januari 2013 aangegane bezoldigingsafpraak met een interim-topfunctionaris valt onder het overgangsrecht. Ook hier geldt dat na 6 december 2011 afgesproken verhogingen van de bezoldiging en wijzigingen van de duur van het contract niet onder het overgangsrecht vallen. Alle overeenkomsten met nieuwe interim-topfunctionarissen die na 1 januari 2013 zijn aangegaan moeten direct voldoen aan de WNT-norm.

Wat als de overeenkomst met een interim-manager die in 2012 is aangegaan, wordt verlengd? Ook hier moet men alert zijn voor directe werking van de WNT. Op artikel 2.1 lid 4 WNT is namelijk geen overgangsrecht van toepassing. BZK heeft aangegeven dat tot de termijn van 18 maanden ook de uitoefening van de functie in de periode voor 1 januari 2013 moet worden meegerekend.

Voorbeeld: Verlenging contract interim-bestuurder

Met een interimtopfunctionaris is per 1 september 2012 een overeenkomst aangegaan tot 1 maart 2013 (6 maanden). Beide partijen willen eind februari 2013 de overeenkomst verlengen tot en met 1 juni 2013. Bij de verlenging van deze overeenkomst moet aan de WNT-norm worden voldaan. Voor de berekening van de periode van zes maanden moet ook de periode vanaf 1 september 2012 worden meegerekend, hoewel deze voor de inwerkingtreding van de WNT ligt.

Relatie met het regeerakkoord

Het regeerakkoord 'Bruggen slaan' van 29 oktober 2012 bevat een tweetal aanscherpingen van de WNT ten opzichte van de huidige wet. Zo is

in het regeerakkoord overeengekomen dat de bezoldigingsnorm van de WNT verlaagd zal worden van 130% van een ministersalaris naar 100% van een ministersalaris. Bovendien gaat deze norm niet alleen voor topfunctionarissen, maar voor alle medewerkers gelden. Het wetsvoorstel 'Aanpassingswet WNT' van 22 maart 2013 bevat niet de wijzigingen die in het regeerakkoord zijn opgenomen. Gelet op de wens tot spoedige inwerkingtreding van de Aanpassingswet en het belang van zorgvuldige voorbereiding van de uit het regeerakkoord voortvloeiende wijzigingen, is ervoor gekozen de wetgevingstrajecten gescheiden te houden. Zo blijkt uit de memorie van toelichting op het wetsvoorstel.

Conclusie

De WNT is op 1 januari 2013 van kracht geworden als opvolger van de Wopt. De WNT gaat verder dan de Wopt. De WNT normeert de bezoldiging en ontslagvergoedingen van topfunctionarissen in de (semi)publieke sector. In tegenstelling tot de Wopt dienen onder de WNT bezoldigingen en ontslagvergoedingen die de wettelijke norm overschrijden te worden terugbetaald door de topfunctionaris. Daarnaast is de WNT ook van toepassing op (top)functionarissen die geen dienstverband hebben, maar bijvoorbeeld via een detachingsbureau zijn aangesteld. Het is dus van belang hiervan een goede registratie bij te houden.

Bij reguliere functionarissen is er een openbaarmakingsverplichting van bezoldiging boven de norm. Voor de rol van de accountant is vooral de elektronische melding van ontbrekende of onjuiste WNT-gegevens in de jaarrekening en niet-herstelde onverschuldigde betalingen aan de vakminister of BZK nieuw. Voor de WNT geldt een overgangsregime. In een aantal gevallen heeft de WNT echter directe werking. Het is van belang dit zo spoedig mogelijk na te gaan. Dit om onverwachte verrassingen van onverschuldigde betalingen te voorkomen.

drs. André van Vliet RA

mr. Willeke Franken

Johan de Jong

Colofon

Update

Bulletin van het Accounting & Auditing Center van Deloitte Accountants B.V.

Eindredactie

drs. Tessa 't Hart

Redactie

Ronald Smittenberg RA (voorzitter)
prof. dr. Ralph ter Hoeven RA
prof. dr. Barbara Majoor RA
drs. Dingeman Manschot RA
drs. Rik Roos RA
drs. Ronald van Dijk RA
drs. Rob Vervoort RA
mr. Barend Verkerk (AKD)

Redactiesecretariaat

Rose Schilder
Accounting & Auditing Center
Postbus 2031
3000 CA Rotterdam
Tel. 088 288 18 02
Fax 088 288 99 24
E-mail: nlaacsecretariaat@deloitte.nl

DTP

Nadorp Druk b.v., Poeldijk

Van alle verschenen nummers is een elektronische versie te vinden op: www.deloitte.nl/update

Deloitte refers to one or more of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, a UK private company limited by guarantee, and its network of member firms, each of which is a legally separate and independent entity. Please see www.deloitte.com/about for a detailed description of the legal structure of Deloitte Touche Tohmatsu Limited and its member firms.

Deloitte provides audit, tax, consulting, and financial advisory services to public and private clients spanning multiple industries. With a globally connected network of member firms in more than 150 countries, Deloitte brings world-class capabilities and deep local expertise to help clients succeed wherever they operate. Deloitte's approximately 170,000 professionals are committed to becoming the standard of excellence.

This publication contains general information only, and none of Deloitte Touche Tohmatsu Limited, its member firms, or their related entities (collectively, the "Deloitte Network") is, by means of this publication, rendering professional advice or services. Before making any decision or taking any action that may affect your finances or your business, you should consult a qualified professional adviser. No entity in the Deloitte Network shall be responsible for any loss whatsoever sustained by any person who relies on this publication.

© 2013 Deloitte The Netherlands